

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Calmare Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för Åren 1837, 1838, 1839, 1840 och 1841.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Calmare Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse för Åren 1837, 1838, 1839, 1840 och 1841.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Calmare Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för Åren 1837, 1838, 1839, 1840 och 1841.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§. 1. Länets Allmänna beskaffenhet.....	1.
§. 2. Innevånare.....	4.
Å Calmar Länshäkte intagne fångar, häktade för.....	6.
§. 3. Jordbruk.....	10.
Enligt de i underdånighet vidfogade Tabeller, skulle på landsbygden i Länet under det sednare quinquennium årligen i medeltal hafva varit utsådde och skördade, nemligen.....	12.
Boskapsskötsel.....	16.
Hästafveln.....	18.
Fårafveln.....	19.
§. 4. Skogar.....	19.
De skogstrakter häraf, som icke tillhöra serskildte hemman äro.....	20.
1:o. Böda Kronopark.....	20.
2:o. Handbörds Härads Allmänning.....	24.
3:o. Norra Möre Härads Allmänning.....	25.
Export af Skogsprodukter till utrikes orter.....	29.
Export af Skogsprodukter till inrikes orter utom Länet...	29.
§. 5. Bergshandteringen.....	31.
Fabriker, Bruk och öfrige Näringar, hvilka icke höra till Bergsrörelsen.....	38.
Sexton Pappersbruk.....	38.
Engelska Garfvererier.....	38.
6 Oljeslagerier.....	38.
17 Färgerier.....	38.
En lackfabrik.....	38.
23 Tegelbruk.....	38.
Binäringar.....	39.
1:o Jagt.....	39.
2:o Fiske.....	39.
3:o Väfnader.....	39.
4:o Kalkbränning och Stenbrytning.....	40.
5:o Trädkärl och Trädskor.....	40.
6:o Forssling af varor.....	40.

7:o Tjärubräkning och kolning.....	40.
8:o Saltpetersjudning.....	40.
9:o Sjöfart.....	40.
§. 6. Politisk författning.....	40.
Kammarverk.....	40.
Politi.....	41.
Antalet af fattige, som på landsbygden i Länet er- hålla större eller mindre bidrag till deras uppehälle, utgjorde år 1838.....	42.
96 Gästgifvaregårdar.....	44.
1:o Stapelstaden Calmar.....	48.
Handeln.....	50.
Exporten.....	50.
Importen.....	51.
2:o Stapelstaden Westervik.....	55.
Tullinkomsterne uppgingo af Exporterade varor.....	56.
Tullinkomsterne uppgingo af Importerade varor.....	56.
Sjukvården.....	57.
Fattigvården.....	57.
3:o Upstaden Wimmerby.....	59.
4:o Sjöstaden Borgholm.....	59.

Underdånig Berättelse om tillståndet i Statistiskt och Ekonomiskt hänseende inom Calmar Län och Öland för åren 1837, 1838, 1839, 1840 och 1841.

§. 1.

Calmar Län, beläget mellan 56 grader 17 min. och 58 grader 17 min. nordlig bredd, innefattar östra delen af Småland samt Ön Öland och gränssar i norr till Östergötland, i vester till Jönköpings och Kronobergs Län, i söder till Blekinge, samt omgifves på östra sidan af Östersjön.

Länets fasta land innefattar 9 Häradar, nemligen Norra och Södra Tjust, Sefvedes, Tunaläns, Aspelands, Handbörds, Stranda samt Norra och Södra Möre Häradar. Öland är delad i två så kallade Mot, det Norra och det Södra, af hvilka hvart och ett, efter en äldre indelning innehåller tre Häradar, nemligen i Norra Motet: Åkerbo, Slättebo och Runstens Häradar, samt i det Södra: Algutsrums, Möckleby och Gräsgårds Häradar. I kameralt och administratift hänseende är Länet indeladt uti sex Fögderier, hvar af fyra på fasta Landet, nemligen: 1:o Norra och Södra Tjust, 2:o Sefve-

des, Tunaläns och Aspelands, 3:o Norra Möre, Stranda och Handbörds och 4:o Södra Möre Fögderi, samt tvenne på Öland, innefattande hvar sitt af de två Moten, och dessa sex fögderier äro åter fördelade i tjugufem Länsmans-Districter.

I afseende å lagskipningen innehåller Länet fem under Eders Kongl. Maj:ts och Rikets Götha Hof-Rätt samt Calmar Läns och Ölands Lagmans-Rätts Jurisdiktion lydande Domsagor, af hvilka fyra innefatta hvar sitt af Länets på fasta landet belägne fögderier och den femte består af Ön Öland med tvänne Tingsställen, ett för Norra och ett för Södra Motet. I anseende till Bergsväsendet tillhör Länet Södermanlands och Östergöthlands Bergmästare-döme; och uti Eklesiastik hänsigt lyda Öland, Södra och Norra Möre samt Stranda och Handbörds Härad under Calmare Stift, hvaremot den öfriga delen af Länet tillhör Linköpings Stift, med undantag, likväl af en uti Aspelands Härad belägen socknedel, Carlstorps Skate kallad, hvilken lyder under Wexiö Stift. Länet har fyra Städer, nemligen Calmar, Westervik, Wimmerby och Borgholm och dessutom 10 utmed hafvet belägne köpingar, nemligen Waldemarsvik, Gamlebyn, Almvik, Figeholm, Döderhultsvik, Påskallavik, Mönsterås, Pataholm och Bergqvara på Smålandssidan samt Mörbylånga på Öland.

Enligt Chefens för Landtmäteriet, Öfversten och Riddaren af Forsells uppgift uti dess Sockne-Statistik, utgör de i Länet varande Socknars sammanräknade areal

2,395,763	tunneland, hvaraf					
854,602	tunneland	äro belägne emellan	30	och	100	fot högt öfver hafvet.
527,706	dito		100	—	200	d:o d:o
621,976	dito		200	—	300	d:o d:o
235,848	dito		300	—	400	d:o d:o
135,520	dito		400	—	500	d:o d:o
20,111	dito		620	—	—	d:o d:o
Af denna betydliga yta har man antagit						
att	89,100	tunneland	utgöra	åker.		
	356,402	dito	dito	äng och betesmark.		
	1,628,110	dito	dito	skog, utmark och berg.		
	166,630	dito	dito	insjöar och kärr.		
<u>2,240,242.</u>						

Att någon misräkning härvid ägt rum visar sig deraf, att den här antecknade summan är mindre än summan af alla Socknarnes areal. Hvilken summa som är den rätta, kan, såsom framdeles kommer att omnämnas, nu icke visas.

De uti Länets befintlige större vattendrag, som likväl, i anseende till deras mindre bredd och djup, icke kunna anses för annat än åar, utfalla alla uti Östersjön med undantag af Stångån, som har sitt utlopp genom Östergöthland uti den der varande sjön Roxen, samt visa genom sin sträckning och sitt fall, att landet småningom höjer sig mot Länets vestra gräns, der största landthöjden, eller 620 fot öfver hafvet, finnes uti Rumskulla Socken af Aspelands Härad $1\frac{1}{2}$ mil v. n. v. från Wimmerby.

Uti Länets Norra del utgöres kusten af en vidsträckt, långt i hafvet utskjutande Skärgård, tillkommen genom flera större och mindre vikar som Östersjön bildat; hvaremot kusten i södra delen af Länets har en mera jemn sträckning, på hvilken flerstädes förmärkes hurusom det fasta landet uti en icke obetydlig mån allt jemnt gör inkräktningar på hafvets område till följd antingen af vattenminskningen eller deraf, att det fasta landet småningom höjer sig öfver hafvets yta.

Egentliga berg finnas icke, men Länets fasta land omvexlar i norra delen med höjder och dalar, till dess det längre söder ut utgör nära nog ett slättland, hvilket sednare är till alla delar förhållandet med Öland. Landet är i allmänhet mycket stenbundet, och på många ställen liksom öfversålladt med större och mindre stenar, som stundom utan blandning med jordarter, med en viss regelbundenhet ligga hopade öfver hvarannan och så, att de på längre sträckor utbreda sig i horisontel riktning, eller bilda ett så kalladt lager. Sådant hindrar likväl ganska sällan björken och granen att i den under stenlagret varande jorden finna näring för sina rötter och att till tämmelig höjd uppväxa samt bilda större och mindre skogsparker; och det kan med skäl sägas, att Calmar Län, när man undantager Öland, är i allmänhet ett skogsland.

Den yppigare vegetationen i Länets södra del samt på kustlandet i allmänhet ådagalägger, att klimatet der är blidare, än uti Länets vesterut belägna högre trakter. Också har man sett på några ställen aprikos- och persiko-trädet samt vinstocken under en och annan mer än vanligt varm sommar bära mogna frukter på öppen jord, och med framgång planteras valnöts-trädet på Öland, äfvensom boken ganska väl trivdes i tämmeligt betydlig skogsutsträckning uti Södra Möre Härad. Men de fördelar, som man

skulle kunna vänta sig af Länets i allmänhet varande mindre höjd öfver hafvet, samt af dess egenskap af kustland, motverkas likväl dels genom landets öppna läge för ost- och nordost-vindarne, som, kommande öfver hafvet från Rysslands isiga fält, utmärka sig för sin kyla och häftighet, och dels genom en mängd af insjöar, skogskärr och mossar, som om våren länge bibehålla den under vintren dem meddelade kyla, och föranleda dimmor och skarpa nattfroster.

§. 2.

Enligt Tabellen N:o 1 utgjorde år 1841 Länets folkmängd 88,100 man-kön och 93,837 qvinkön eller tillsammans 181,937 personer, och har sålunda, och då den år 1836 uppgick endast till 170,710 menniskor, vunnit under de fem år, som denna underdåniga Berättelse afser, en tillväxt af ej mindre än 11,227 personer, hvilken tillväxt likväl hufvudsakligen tillhör den folkklass, hvars enda egendom utgöres af dess arbetsförmåga, och som består af tjenstehjon, torpare och inhysseshjon med flere. Tabellen visar ock att denna folkklass, som år 1841 utgjorde 106,785 personer, således innefattar omkring $\frac{58}{100}$:delar af hela folkmängden, deraf

Bondeståndet utgör	$\frac{34}{100}$:delar;
Borgareståndet	$\frac{18}{100}$:delar;
Ståndspersoner	$\frac{11}{100}$:delar;
Ägare af jordlägenheter utan åsatt mantal	$\frac{11}{100}$:delar;
Gemenskapen af Krigsfolk	$\frac{11}{100}$:delar;
Presteståndet	$\frac{1}{100}$:delar och
Ridderskapet och Adeln	$\frac{3}{100}$:delar.

Det visar sig således uppenbart, att i stället för att det så mycket omtalade förhållandet, att Bondeståndet utgör $\frac{1}{10}$:delar af Nationen, skulle i detta Län äga rum, nämnde Stånd icke innefattar mer än omkring $\frac{1}{3}$:del af hela folkmängden; varande det anmärkningsvärdt, att, då Ridderskapets och Adeln's antal under ifrågavarande fem år ökats med 17 procent, Borgareståndet med $6\frac{1}{10}$ dito, Ståndspersonernas med 8 procent samt ägarne af jordlägenheter utan åsatt mantal med $6\frac{1}{10}$ procent, tillökningen af Bondeståndets antal utgjorts af endast $2\frac{1}{10}$ procent; hvaraf vill synas, som skulle, derest de nu anmärkta omständigheter allt framgent fortfara, förhållandet

emellan antalet af besutne Bönder i jemförelse med antalet af Adelsmän, Borgare, Ståndspersoner samt ägare af jordlägenheter utan åsatt mantal komma att så småningom förändra sig till sistnämnde fyra Ståndsklassers fördel och det egentliga Bondeståndet således redan hafva hunnit kulminationspunkten af sin tillväxt i starkare proportion än de öfriga Stånden, oberäknadt, att den egentliga arbetsklassen, tjenstehjon, torpare med flere, som med 91³/₀ procent under ifrågavarande år tillvuxit, således ökas uti långt högre progression än de öfrige med jordbruk eller andra industriella yrken sysselsatte samhällsklasserne, med undantag likväl för Ridderskapet och Adeln.

Länets folkmängd uppgick, på sätt Tabellen N:o 2 utvisar, år 1810 till 111,850, men deremot år 1840 till 177,604 människor, samt förededde således en tillväxt af 65,844 personer; och så vida, som man väl ännu måste antaga, att Länets på långt när icke är öfverbefolkadt, samt att en stor folkmängd med utvägar till bergning af landets produkter utgör ett samhälles styrka, så visar sig härutaf, huru välgörande och lyckosamt i detta afseende det antagna och under mer än 30 år konsekvent fullföljda Regeringssystemet äfven för detta Län varit.

Huru Länets fasta egendom med afseende på Taxeringsvärdet är fördelad emellan de olika Ståndsklasserne af ofvannämnde folkmängd, täcktes Eders Kongl. Maj:t i Näder inhemta af den i underdånighet bifogade Tabellen N:o 3. Det, som deraf förekommer anmärkningsvärdt, synes vara, att Ridderskapet och Adeln samt Bondeståndet, hvilka begge Stånd från år 1837 till och med år 1841 hade ökat sin fasta förmögenhet, det förra med 41,451 R:dr och det sednare med 103,563 R:dr, vunnit denna tillväxt på Ståndspersons-klassens bekostnad.

Att om folkets sedlighet lemna ett bestämdt yttrande är naturligtvis så mycket svårare, som begreppet om sedlighet alltid är relativt. Ett omdöme i detta fall bör dock gifvas, men måste, till följd af sakens natur utgå från 2:ne särskildta synpunkter: den ena, då ämnet betraktas med afseende på antalet inom en landsort af dem, som, i förhållande till samma landsorts folkmängd, årligen lagföras och straffas för förbrytelser emot den yttre samhällslagen; den andra, då folkets i massa moraliska bildning och derifrån härledda åtgärder i sammanlefnaden afses, och då dessa åtgärder väl stundom, men icke alltid utgöra föremål för den yttre lagstiftningen. Uti för-

ra fallet synes frågan tillhöra mera det statistiska, uti det sednare mera det religiösa området. Hurudant förhållandet i förstnämnde afseende varit, med hänsigt ej allenast till grofvare brott, utan ock till andra förbrytelser och förseelser, som föranledt de brottsliges och felandes häktande, inhemtas af nedanstående förteckning öfver antalet af dem, som nedannämnde är varit intagne på härvarande Länshäkte för de i förteckningen anmärkte brott och förbrytelser, nemligen:

Å Calmar Länshäkte intagne fångar, häktade för

	Mord och Dråp.	Förfalsk- nings- brott.	Stöld och Snatteri.	Slags- mål.	Andra förbry- telser.	Lösdrif- veri.	Summor.
År 1837	12	13	151	91	285	139	691
— 1838	12	14	177	105	339	147	794
— 1839	10	10	160	76	346	100	702
— 1840	16	11	141	66	300	124	658
— 1841	17	9	171	89	276	112	674

Hvad frågan angår, så vidt som den tillhör det religiösa området, torde det i Nåder tillåtas mig att åberopa de yttranden, som Dom-kapitlen i Calmar och Linköping härom afgifvit af följande innehåll, nemligen Dom-kapitlet i Calmar:

"Hvad angår sedligheten inom Församlingarne måste Dom-kapitlet beklaga, att den i sednare tider visserligen icke visat sig vara i tilltagande och fara värdt är, att ingen snar förbättring deri för närvarande, och sådana tidens tecken visa sig, står att förvänta. Den förmärkta benägenheten att finna ett af skälen härtill i något Presterskapets lama nit inom sin verksamhets krets, finner lyckligtvis derå ingen allmänna bekräftelse af örlärenheten. De verkliga skälen har tidslynnat på sitt samvete. De ligga tydligare för en opartisk uppmärksamhet på närmare håll, än dagens liberala undscende vill medgifva, kanske således för ömtålige, att annorlunda än på ytan offentligen vidröras"; samt Dom-kapitlet i Linköping:

"Sedligheten kan anses i det afseendet förbättrad, att nykterhetsförening-

"garne icke saknat inflytelse til ett måttligare lefnadssätt. För öfrigt torde man kunna antaga lefnadssättet icke hafva undergått någon synnerlig förändring. Förtigas bör dock icke, att klagomål flerstädes höras öfver bedrägerier och oredlighet, samt oförsynta tillgrepp af andras egendom, härflytande, som förmenas, af en mer och mer tilltagande opinion om strafflöshet i lagen eller dess tillämpning".

Det måste likväl medgifvas att Länets innevånare i allmänhet hafva mycken religiös känsla, hysa vördnad och aktning för Konung och lag, ådagalägga arbetsamhet och omtänka att sköta sitt kall, samt god vilja, att fullgöra sina pligter emot sig sjelfve och andra; men ofvannämnde yttranden antyda dock ett tillväxande samhällsöndt, som otvifvelaktigt till icke ringa del leder sitt upphof från okunnighet, och en hos mången af den jordbrukande och arbetande klassen för handen varande benägenhet, att uti rätts-hänseende betrakta föremålen häldre såsom enfalden uppfattar eller elakheten förespeglar dem, än sådana, som de verkligen äro. Ut i en tidpunkt, då, måhända icke den allmänna andan, utan snarare en stark menings fraktion med mer eller mindre skäl påyrkar, att de yttre banden på samhällslifvet allt mer och mer må lossas, samt en öfvergångsperiod från ett gammalt och bepröfvadt till ett nytt, måhända bättre, åtminstone mildare, samfundsförhållande synes vara nära att inträda, kan ett sådant förhållande otvifvelaktigt komma att för samhället medföra betänkliga följder, hvilka icke kunna förekommas på annat sätt, än derigenom, att upplysningens fackla så skyndsamt som möjligt tändes för samhällets alla medlemmar, för att lika skyndsamt göra dem delaktiga af ljuset och de fördelar som derifrån utströmma öfver menskligheten. Men upplysningen åstadkommes genom undervisning och ett ordnadt skolväsende. Hurudant förhållandet med detta sistnämnda varit på landsbyggden i Länet, torde i Näder inhemtas deraf, att, enligt vederbörande Pastorers genom Dom-kapitlen mig meddelade tillkännagifvanden, nedannämnde Socknar ännu år 1841 saknade ordentliga skolhus, likasom serskildt bestämde eller årliga anslag till Skollärares aflönande, nemligen:

Ut i Norra Möre Härad:

Christvalla Socken med en folkmängd af	1,644.
Förlösa	1,336.
	2,980.

	Transport	2,980.
Bäckebo		1,648.
Ryssby		3,207.
Kläckeberga		949.

Uti Södra Möre Härad:

Arby	2,508.
Hagby	992.

Uti Stranda Härad:

Mönsterås	3,011.

På Öland:

Böda	1,937.
Högby	2,162.
Källa	670.
Persnäs	1,360.
Föra	713.
Löth	718.
Alböke	666.
Norra Möckleby	865.
Glömminge	1,034.
Algutsrum	1,096.
Replinge	1,032.
Högsrum	1,034.
Egby	289.
Gårdslösa	1,536.
Bredsättra	864.
Långlöth	588.
Sandby	595.
Gårdby	541.
Hulterstad	901.

Transport 33,876.

	Transport 33,876.
Stenåsa	710.
Segerstad	552.
Gräsgård	874.
Åhs	482.
Wentlinge	511.
Smedby	507.
Södra Möckleby	943.
Kastlösa	1,043.
Resmo	691.

Uti Tjust Härad:

Lofta	2,609.
Loftahammar	2,000.
Eds Capell	1,337.
Ukna	2,235.
Dalhem	1,408.
Gamleby	1,955.
Törnesfalla	1,326.
Gladhammar	1,474.
Westrum	1,621.
Hjorthed	2,802.
Locknevi	2,018.
Blackstad	1,383.
Hallingeberg	2,302.

Uti Tunaläns Härad:

Tuna	2,058.
Christdala	3,211.

Uti Aspelands Härad:

Mörlunda	3,647.
Tveta	911.

Transport 74,486.

	Transport	74,486.
Målilla		1,934.
Gårdveda		747.
Wirserum		2,214.
Järeda		1,094.

Uti Sefvedes Härad:

Wimmerby Landsförsamling	1,909.
Pelarne	669.
Södra Wi	3,183.
Djursdala	1,039.
Frödinge	1,820.
Hvena	2,855.
Rumskulla	1,069.
	Summa 93,039.

Uti Länets öfriga Socknar, uti hvilka i mer eller mindre mån ordentliga Skoleundervisningsanstalter blifvit tillvägabragdte, utgör sammanräknad folkmängden 88,898, hvaraf följer, att det största antalet af Länets innevägnare, som tillhöra allmogen och de arbetande klasserne, saknar en ordnad skoleundervisning för sina barn, den erhålles likväl, sådan, som den kan vara, derigenom, att den meddelas antingen af föräldrarne sjelfve, eller af andre mans- eller qvinspersoner, som, merendels saknande andra utvägar till bergning, gjort barnundervisningen till sitt lefnadsyrke. Att under sådana förhållanden denna undervisning i de flesta fall inskränker sig till en knapp innanläsning och några utanlexor, är lätt att finna, äfvensom att, då lärarne sjelfve, hvilket stundom torde vara händelsen, sakna känsla för måhända allt begrepp om sedlighet och rätt, en sådan känsla icke kan lärjungarne hibringas.

§. 3.

Den stadigvarande fred, hvaraf fäderneslandet under de förflutna sista trettio åren fått lugna sig, har beredt tillfälle till ett mera ändamålsenligt jordbruk, än det, som tillföre varit begagnadt. Nya och fördelaktigare brukningsmetoder och bättre åkerbruksredskap på nästan alla Länets egen-

domar hafva blifvit införda, och man har småningom lärt sig att rätt uppskatta värdet af en rationel landthushållning. Det gifna efterdömet följes efter hand af allmogen, och hågen för förbättringar i jordbruks afseende synes vara i beständigt tilltagande. Det skulle visserligen vara nyttigt, att bestämdt känna arealen af hela Länets, till åker- och ängsodling dugliga mark, hvarigenom de hinder, som möta för denna marks begagnande på det mest ändamålsenliga sätt, skulle kunna lättare inses samt följaktligen, i den mån det berodde på Lagstiftningen, lättare undanrödjas. Vål antages, på sätt förut är nämndt, att 80,100 tunnland af Länets yta äro åkerjord, 356,402 tunnland äng och betesmark, 1,628,110 tunnland utmark, skog och berg samt 166,630 tunnland insjöar och kärr; men då detta antagande icke till alla delar grundar sig på bestämda mätningar och uppskattningar, hvilka på en stor del af Länets jord ännu icke ägt rum, åtminstone icke med bestämd hänsigt till det här afsedda ändamål, återstår ej annat än den förhoppning, att hvad som i detta afseende icke redan skedd, väl ändock framdeles inträffar. Emedlertid har Öland redan undergått en mera allmän och fullständig mätning och uppskattning, med anledning af hvilket förhållande t. f. Förste Landtmätaren i Länet, Capitainen C. J. A. Magnét, på min begäran, upprättat öfver nämnde Ö den Statistik, som jag har Nåden härjemte i underdåninghet bifoga och hvaraf, bland annat, inhemtas, att Öland består af:

Åkerjord	47,325	tunnland.
Äng	32,997	”
Skog och betesmark	141,073	”
Oduglig mark	30,726	”
Sjöar och vatten	1,628	”

eller tillsammans 273,744 tunnland.

Enligt de i underdånighet vidfogade Tabeller, skulle på landsbygghden i Länet under det sednare quinquennium årligen i medeltal hafva varit utsådde och skördade, nemligen:

	Utsådde.	Skördade, efter afdrag för utsädet.
	Tunnor.	Tunnor.
Hvete	1,984	10,526
Råg	41,762	183,486
Korn	28,034	110,947
Hafre och Blandsäd	7,171	29,093
Ärter.	1,482	7,032
Summa	80,433	341,084
Samt Potatis	56,162	283,192

Huruvida detta kan vara verkliga förhållandet, eller ens närmar sig dertill, torde kunna betviflas. Länets folkmängd uppgick, såsom förut är visadt, år 1841 till 181,937 personer, och om $2\frac{1}{2}$ tunna spannemål, som visserligen icke är för mycket tilltaget, anses årligen åtgå för hvarje persons underhåll, så erfordras i detta afseende en spannemålskvantitet af $454,842\frac{1}{2}$ tunnor, och således 113,758 $\frac{1}{2}$ tunnor mera, än hvarpå tillgång inom Länet skulle finnas. När nu härtill kommer, att denna tillgång ytterligare förminskas derigenom, att icke obetydliga spannemålskvantiteter användas dels för bränvinsbränning, dels för ladugårdarnes behof, samt den brist, som sålunda synes uppkomma, så mycket mindre fylles genom spannemålstillförsel från andra orter, som under vanliga förhållanden exporten af spannemål från Länet är större, än importen, så visar sig uppenbart, att de i nämnde Tabeller gjorda uppgifter, som grunda sig på jordbrukarnes egna berättelser, hvarken äro eller kunna vara tillförlitliga. Allmogen antecknar sällan eller alldrig beloppet af det, som sås och skördas, och om den än till en del minnes förhållandet, är den likväl icke

i allmänhet benägen, att i dessa omständigheter nöjaktigt besvara de frågor, som kunna framställas. Alla öfver spannemålstillgångarne uppgjorda kalkuler, hämtade från berörde uppgifter, måste således blifva felaktige, samt kunna icke anses för annat än en nödhjelpsanstalt, hvarmed man ändock, i saknad af något bättre, tills vidare måste låta sig nöja.

Det skulle väl kunna sägas, att potatisskörden fyller den förmenta bristen; men, ehuru sådant till en del torde vara förhållandet, är likväl, så vidt man håller sig vid Tabellerna, potatistillgången ej större, än att endast omkring 1½dels tunna deraf belöper sig på hvarje Länets innevägnare, hvilket, hvad erfarenheten visar, icke i allmänhet är tillräckligt, äfven om derjemte det beräknade quantum af 2½ tunna spannemål af hvarje person årligen konsumeras.

Spannemålstillgångarne måste således vara större, än Tabellerna utvisa, likasom det kan för säkert antagas, att, till följd af odlingar och ett förbättradt jordbruk, samma tillgångar, i proportion till åtgången under de nu afsedda, förflutna åren, betydligt ökas. De hafva åtminstone varit tillräckliga för konsumtionen och dessutom lemnat år från år ökade tillskott för export.

Bränvinsbränningen bedrefs år 1841 med 5,892 pannor, om 113,101 kannors sammanräknad rymd, och bevillningen deraf utgjorde 25,596 R:dr 7 sk. Bko.

Att en stark bränvinsproduktion härigenom kunnat åstadkommas, är otvifvelaktigt, likasom det kan antagas, att förhållandet verkligen varit sådant; hvaremot det icke af lätt insedde skäl låter beräkna sig, huru stor denna produktion varit. Att den emedlertid kommit till sin kulminationspunkt är sannolikt, likasom att den allt mer och mer kommer att aftaga. Bränvinsbränningen anses likväl ännu af många landthushållare såsom oundgängligen nödvändig, dels emedan den skörd, som erhålles af den stundom betydliga potatisodlingen, hvilken man vid flera vaxelbruk ser sig ej kunna undvara, icke kan begagna till stor del annorlunda än till bränvins producerande, dels emedan den drank, som erhålles, påräknas såsom ett hufvudsakligt medel till ladugårdarnes underhållande. En och annan landthushållare har likväl insett möjligheten, att, genom användande af potatis till kreatursfoder, öka antalet af sin boskap och, genom dennas bättre underhåll, åt sin jord bereda ymnigare och bättre gödningsämnen

samt att derigenom på en säker, fast långsammare, väg erhålla af sitt jordbruk lika, om icke större, behållen inkomst, än som kan vinnas, derest den gamla, på brännvinsbränning grundade, hushållsmethoden fortsättes,

Hvad ängsodlingen angår, är den visserligen i allmänhet på en låg ståndpunkt. Allmogen har ej riktigt fattat betydelsen af den gamla läran, "Äng är åkers moder"; eller kanhända rättare sagt: denna lära har kommit i förgätenhet. På många ställen betas den naturliga ängen ända intill sent på hösten, då den af fuktighet och regn blifvit så uppblött, att kreaturens tramp derå menligt inverkar på det blifvande årets skörd. Stundom blifva ängarne ej eller om våren skonade för betning, hvilket medför ännu skadligare följder. Men i bredd med denna, hos allmogen nästan allmänna oaktsamhet, har likväl kännedom om artificiella ängars tilldanande allt mer och mer börjat att sprida sig. Efterdömet, hemtadt från Adeln, Presterskapet och Ståndspersonerne, har inverkat på allmogen, och det händer ej sällan att klöfver och timotei yppigt frodas på den mera välmående bondens åkerfält. Efter allt torde det omdöme icke vara vågadt, att en fortsatt fred, återvunnen kredit i handel och vandel, samt en förbättrad penningställning otvifvelaktigt skola inom några decennier bringa jordbruket på en så fördelaktig ståndpunkt, att, hvad som för 30 år sedan var endast en from önskan, kommer att blifva en bestämd verklighet.

Ett stort hinder finnes likväl för jordbrukets fortkomst uti den mängd sten, som på de flesta ställen besvära Länets jord, och som åstadkommer svårighet för landtmannen, att vid jordbruket begagna sådana redskap, hvarigenom jordens ändamålsenligare brukning och bearbetning kan åstadkommas. För att i någon mån fästa uppmärksamheten på vigten och angelägenheten deraf, att stembrytning sker, och en större jordyta derigenom göres tjenlig till jordbruksväxters framalstrande, har hos härvarande Hushållningssällskap fråga blifvit väckt, att af dess fond afsätta en viss summa, för att tills vidare användas såsom lån åt sådana jordbrukare, som vilja verkställa utdikning af mossar och kärr eller stembryta och odla stembunden mark. Åtskilliga föreskrifter hafva blifvit föreslagne, till förekommande deraf, att lånen må till andre, än det afsedda ändamålet, användas. Men då Hushållningssällskapets tillgångar äro obetydliga, är det att befara, att, om än ändamålet till mindre del vinnes, fördelarne af stembrytningsåtgärden i allmänhet icke kunna ernås, derest icke Staten skulle finna det med allmänt väl förenligt, att i mer eller mindre mån understödja dylika företag.

Af nämnde Sällskap väcktes år 1839 fråga om inrättandet af en Brandstods-förening, till försäkring af åbyggnader och lösören å landsbyggden inom detta Län. Ett uppgjort förslag till bolagsreglor för en sådan förening blef, med åtskillige förändringar, antaget och gilladt på en, med Länets innevånare utlyst sammankomst på Döderhultsviks köping i Juli månad samma år, och öfverlemnades derefter i underdånighet till pröfning af Eders Kongl. Maj:t, som under den 11 Maj 1840 meddelade dess Nådiga stadfästelse å Reglementet, med åtskillige af dess Befallningshafvande underdånigst föreslagne ändringar och tillägg. I detta Reglemente var, såsom ett villkor för Bolagets bildande, stadgadt, att teckningssumman skulle utgöra minst Tre Millioner Riksdaler Banko; men då anteckningarne till delaktighet uti Bolaget vid den, för listornas insändande bestämda tid befunnos icke på långt när uppgå till detta belopp, så kallade jag Länets i företaget intresserade innevånare till en ny sammankomst, dervid beslöts, att hos Eders Kongl. Maj:t i underdånighet begära Nädig ändring i åtskillige delar af Reglementet; och sedan Eders Kongl. Maj:t under den 9 November 1841 i Näder gillat och fastställt de föreslagne förändringarne, så inbjödos Länets innevånare ånyo till delaktighet i Bolaget, och teckningen fortgick med den skyndsamhet, att sammanräknade försäkringsbeloppet den 2 September 1842, då Bolagets verksamhet tog sin begynnelse, uppgick till omkring Fyra Millioner R:dr B:ko; hvarefter denna nyttiga förenings styrka och förtroende tilltagit i den mån, att ansvarighetssumman eller värdet af försäkrad lös och fast egendom vid sista räkenskaps slutet utgjorde 7,271,735 R:dr samma mynt, fördelad på omkring 4,000 delägare. Bolaget uppbär inga inträdesafgifter och samlar icke någon fond. Brandstodsersättningar och öfrige utgifter bestridas af Direktionen genom räntebärande obligationer och ersättas sedermera genom årlig beläggning på delägarna i mån af ansvarigheten. Styrelsen och Förvaltningen äro ställda helt och hållet på municipal fot.

Fråga uppstod år 1839 om upprensning af Länets betydligaste vattendrag, Emån, som, kommande från Jönköpings Län, genomflyter Aspelands, Handbörds och Stranda Härader i detta Län, samt synnerligast i de begge förstnämnde Häraderne årligen förorsakar stor skada genom öfversvämning på de omgifvande, i allmänhet långlönda stränderne. Genom af strandägarna bekostade mätningar, afvägningar och andra förberedande undersökningsåtgärder blef utrönt, att vattenytan i denna Å skulle genom upprensning, sprängning och undanrödjande af nu befintlige hinder för vattnets

fria aflopp, kunna för en kostnad af 54,000 R:dr B:ko sänkas 3 à 4 fot under nu vanliga höjden, hvarigenom vår- och höstflödena skulle blifva mindre långvariga och skadliga, samt nära 6,000 tunneland nu vattenskadad jord, till en stor del bestående af åker, äng och odlingslägenheter, befrias från vattenstånd. Hos Rikets sednast församlade Ständer begärde strandägarna att erhålla statsanslag till hälften af nämnde belopp, hvars andra hälft de sjelfve ville bestå; men deras anhållan blef ej bifallen i annan mätto, än att dem beviljades på vissa vilkor 10,000 R:dr B:ko anslag och 35,000 R:dr samma mynt låneunderstöd. Efter flere fruktlöst hållna sammankomster hafva de fleste af strandägarna nu omsider beslutat, att på de stadgade villkoren begagna sig af de beviljade anslags- och lånemedlen, och anstalter äro fogade, att innevarande sommar begagna ifrågavarande, för jordbruket i en hel landsort, i hög grad viktiga arbetsföretag.

På Statens bekostnad verkställdes äfven år 1839 undersökningar i afseende på möjligheten, att genom upprensning minska vattenhöjden och förekomma de skadliga öfversvämningarne af ett annat vattendrag, nemligen Stångån i norra delen af Länet, och dessa undersökningar ledde till det resultat, att strömrensningen vore verkställbar för en kostnad af 30,800 R:dr B:ko. Den jord, som genom detta arbete skulle befrias från vattenstånd, beräknades att utgöra 4,325 tunneland, hvaraf största delen var odlingsbar, hvarförutan genom minskning i sjöarnes vattenyta skulle uppstå nära 1,000 tunneland ny mark, deraf en stor del kunde odlas till åker och äng. Strandägarnes hos Rikets Ständer gjorda begäran, om anslag af Statsmedlen, till en tredjedel af detta belopp, blef icke bifallen, hvaremot Rikets Ständer beviljade för detta företag ett låneunderstöd af 15,000 R:dr Banko, hvilket strandägarna likväl vid derom hållen sammankomst ansett sig icke kunna begagna, och frågan om berörda nyttiga företag i sin helhet har således för denna gång förfallit. Dock hafva strandägarna hösten år 1842 på egen bekostnad verkställt åtskillige partielle rensnings- och sprängningsarbeten i årännan, hvilka arbeten lära hafva i någon mån bidragit till minskning af den skada, som årsflöden förorsaka.

Boskapsskötsel: Det är egentligeu i den så kallade skogbyggden af detta Län, som boskapsskötseln drifves till den betydighet, att den kan anses för en, med jordbruket jemförlig hufvudnäring; men på slättlandet är denna näringsgren, om icke försummad, åtminstone i allmänhet icke uppdrifven till den höjd, hvartill landets naturliga beskaffenhet och förmåner
synas

synas bereda utvägar. I skogstrakterne, der åkrarne äro små och svåra att utvidga, men de naturliga ängarne lemna godt foder och tillgång finnes på vidsträckt betesmarker, omfattas kreatursskötseln såsom det enklaste och lättaste medlet till hemmansåboens bergning och förtjenst. Der uppfödes en mängd slagboskap, som finner afsättning på de många höstmarknaderna och äfven deremellan uppköpes af oxhandlare från Stockholm. Ost, smör och talg säljas till Städerna. Annorlunda är allmänna förhållandet på slättlandet. Odlingsarbeten bedrifvas väl der i större skala och ifrigare än i skogsbygden; men de hafva sällan för ändamål att öka gårdens fodertillgångar, utan åsyfta vanligen en ökning i produktionen af de råämnen, hvilka för brännvinstillverkningen erfordras. Om än många undantag härifrån måste göras för större väl skötta landegendomar och för åtskilliga bondhemman, der, såsom jag förut haft Nåden nämna, jorden brukas i cirkulationssåde med produktion af klöfver, thimotej och andra nyttiga fodervexter, så borde dock kunna antagas, att de fleste innehafvare af hemman på slättlandet försumma att egna tillbörlig uppmärksamhet och omtänka åt boskapskötseln, och snarare minska än öka antalet af deras boskapskreatur, under det att den öppna åkerjorden allt mer och mer utvidgas, utan att kunna erhålla tillräcklig gödning.

Vidfogade Tabell öfver landet upptager antalet på der underhållne kreatur. Af nämnde Tabell, jemförd med den, som åtföljde sista underdåniga femårsberättelsen för Länet, täcktes Eders Kongl. Maj:ts i Nåder inhemta, att förhållandet i afseende på kreaturens antal under de begge serskilda tidsrymder, som denna och förra berättelserna omfatta, varit följande:

	Åren 1832—36.	Åren 1837—41.
Hästar	21,997	20,642
Oxar	23,684	24,817
Kor	55,862	56,704
Ungboskap	29,749	29,332
Får	92,937	86,117
Svin	30,579	31,732
Getter	1,004	558

Tillökning har således uppkommit i antalet af

Oxar	med	1,133.
Kor	—	842.
och Svin	—	1,153.
men <i>minskning</i> deremot ägt rum i antalet af		
Hästar	med	1,345.
Ungboskap	—	417.
Får	—	6,820.
och Getter	—	446.

De ziffer-uppgifter, som ligga till grund för dessa beräkningar, äro dock icke och kunna icke vara fullt tillförlitliga; ty såsom jag förut haft Näden nämna, är det icke gerna möjligt att af allmogen erhålla fullständiga och säkra uppgifter rörande dylika förhållanden.

Priset på ladugårds-effekter, så vidt det kunnat utrönas genom medelberäkning efter de årliga markegångstaxorna, har under ifrågavarande qvin- qvennum förhållit sig som följer:

	B:ko	R:dr.	sk.	rst.
Ett L:pd Smör	5:	6.	—	—
Ett dito Ost	2:	33.	—	—
Ett dito Fläsk	3:	20.	—	—
Ett dito torrt Kött	2:	8.	4.	—
Ett dito Talg	5:	22.	—	—
En laggild Oxen om 15 L:pd	33:	—	—	—
En Ko	23:	29.	—	—
Ett Svin	11:	9.	—	—
Ett Får	3:	5.	—	—
Ett Lamb	1:	29.	—	—

Hästafveln synes vara i tilltagande, synnerligast på Öland, der de stora utmarkerna lemna ett närande och för hästar serdeles tjenligt sommarbete. Det nit för hästafvelns förbättrande, som på Öland och äfven i andra trakter af Länet allt mer och mer visar sig, torde dock i väsendtlig mån böra tillskrifvas den fördelaktiga inflytelsen af det vid Ottenby på södra udden af nämnde Ö anlagda Stuteri, som förvaltas med mycken omsorg. Der finnas flera beskällare, både af ädlare utländska och af inhemska slag. Tre af hingstarna äro af fullblods-race. Ett stort antal moderston underhållas för afveln, och sammanräknade beloppet af hingstar, ston

och unghästar utgjorde sistlidet år 193. Årligen försäljas, genom auktion, från Stuteriet äldre ston samt unghästar till betydligt värde.

Fårafveln. På Ottenby underhålles ett Schäferi af 534 st. får, alla af ädlare slag. På några af Länets betydligare egendomar finnas äfven temligen stora fårhjordar af ädla racer; men allmogen på fasta landet har i allmänhet små och föga ullrika får, hvilkas afkastning knappast är tillräcklig till ägarens husbehof. På Öland deremot, der betet är serdeles passande för får, är afveln deraf icke obetydlig, och allmogen försäljer till fasta landet både ull och hvarjehanda deraf beredda väfnader, såsom vadmal, ylle-
täckan m. m. jemte strumpor. Till följd af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga förordnande utdelas årligen vid höstmarknaderne i Borgholm och Fröbygårda prämier till de hemmansinnehafvare af allmogen, som uppvisa de största och ullrikaste fåren; och den täflan som derigenom uppstår, skall säkert fördelaktigt inverka på denna gren af ortens landthushållning.

Då det icke kunnat undfalla uppmärksamheten, hurusom den skada, som rofdjuren tillfoga landtmaunens kreatur, allt mer och mer ökats, har jag genom kronobetjeningen inhemtat underrättelser om beloppet af denna skada, hvilken de serskildta Socknarne uppgifvit sålunda, att sammanräknade 42 hästar, 875 boskaps-kreatur, 2,134 får och 541 svin skola under loppet af åren 1841 och 1842 blifvit af rofdjur förstörde: varande värdet, af hvad sålunda förlorats, beräknadt till 29,319 R:dr Banko. Ehuru denna penningevärdes beräkning, uppgjord af Länets innevånare sjelfve, kan vara antingen för högt eller för lågt tilltagen, har likväl antalet af förlorade kreatur synts mig betydligt nog för att påkalla någon åtgärd till förmins-kande af en dylik skada för framtiden. Jag har derföre i underdånigt memorial den 9:de October nästlidet år hos Eders Kongl. Maj:t anmält förhållan-det, och har Eders Kongl. Maj:t derefter i Näder anbefallt mig att upp-gifva de åtgärder, hvilka, med hänsigt till lokala förhållanden inom Länet lämpligast må, för ändamålets vinnande vidtagas. Sedan infordrade upp-lysningar inkommit, ämnar jag aflemna den underdåniga framställning hvar-till omständigheterna kuna föranleda.

§. 4.

Ofvanföre i denna underdåniga berättelse är omnämndt hurusom are-
alen af Länets utmark, skog och berg år 1825 ansetts utgöra 70,35 qva-

dratmil, eller omkring 1,630,000 tunneland. De skogstrakter här af, som icke tillhöra serskildte hemman äro:

1:o Böda Kronopark, 2:o Handbörds Härads Allmänning och 3:o Norra Möre Härads Allmänning. Med dessa tre allmänna skogars läge, vidd och hushållning förhåller sig på följande sätt:

1:o. **Böda Kronopark** är belägen på norra udden af Öland och har af Kongl. Maj:ten den 23 April 1836 blifvit i Nåder förklarad vara Kronopark. Den innefattar en areal af 10,243 $\frac{1}{2}$ dels tunneland, deraf, efter afdrag för impedimenta, ej mindre än 9,784 tunneland äro till skogsproduktion tjenlig mark. Enligt uppgjord plan är parken indelad till trakthuggning uti fyra så kallade block och turnus är på trenne af dem antagen till 140 samt på det fjerde till 110 år. Enligt huggningsberäkningen, som afser för de trenne första blocken 14 och för det 4:de 11 tidsperioder, hvardera innefattande 10 år, har parken under första tidsperioden ansetts böra årligen afkasta 194,573 cubikfot i skogseffekter, hvaremot afkastningen under sista tidsperioden antagits till 268,034 cubikfot, så att en tillökad produkt af 73,461 cubikfot skulle likaledes årligen uppkomma i framtiden.

Enligt Kongl. Maj:ts Nådiga förordnande af förutnämnde dag, böra de hemman i Socknarne, Böda, Högby, Källa, Persnäs, Föra, Löth, Alböke, Egby, Köping och Bredsättra, som icke hafva egen skog och som tillförene å parken njutit utsyning, i sådant afseende årligen mot betalning af 8 sk. Banco per lass erhålla åtta lass ved på hvarje helt hemman och proportionaliter å mindre hemmansdelar, äfvensom Presterskapet derutöfver äger att undfå omkring 40 famnar; hvarjemte de hemmansinnehafvare i nämnde Socknar, som behörigen styrka deras behof af byggnadstimmer, äga att, uppå skeende anmälan hos Konungens Befallningshafvande och i den mån årshugget medgifver, erhålla utsyning af sådant timmer emot betalning af 24 sk. Banco för 100 cubikfot; varandes det torpare och inhysseshjon tills vidare tillåtet, att, utan betalning från parken, på dagar, som dertill bestämmas, afhemta nedfallna grenar och qvistar; och skall, hvad som kan öfverblifva sedan utsyningarne utgått, på auktion för Skogsplanterings-Kassans räkning försäljas.

Åtskillige hemman innehafva villkorlig betesrätt på parken för 340 boskapskreatur och hästar samt 325 får.

Tillsynen öfver parken utöfvas och hushållningen dermed bestrides af Länets Jägmästare, under hvilkens befäl 4 Underjägare äro anställda, en för hvardera blocket. Så väl för Jägmästaren som för Underjägarna äro bo-

ställen å parken utsynte, men af brist på tillräckliga medel i Skogsplanterings-Kassan hafva alla dessa boställen ännu icke kunnat uppodlas och byggas.

Med parkens administration enligt den uppgjorda planen, skedde början år 1837 och sedermera hafva, enligt inkomne uppgifter, nedannämde kvantiteter skogseffekter blifvit årligen derifrån dels utsynte till hemmansinnehafvare i omförmålde 10 Socknar och dels på auktion försålde, för hvilka utsynte och försålde trädvaror, bestående af ved, gärdslé, lekten samt timmer och sågstockar, följande belopp till Skogsplanterings-Kassan influtit, nemligen:

Skogsåret.	Utsynte och försålde kubikfot.	Influten betalning i Bankomynt.		
1837	120,002	1,736	47	4
1838	142,363	1,370	37	8
1839	138,121	2,138	35	5
1840	150,271	1,821	1	11
1841	117,765	1,488	18	6
Hvarjemte för mulbetet å parken under dessa fem år influtit	— —	227	—	—
Eller för alla 5 åren tillsammans	668,522	8,782	44	10

hvilket gör i medeltal för hvarje år en afverkningskvantitet af 133,702½ kubikfot, motsvarande 1,337 famnar samt en inkomst af 1,756 R:dr 28 sk. 2 rist B:ko.

Det visar sig således, att årliga skogsafverkningen, öfverhufvud taget, utgjort föga mera än $\frac{2}{3}$ af det vid parkens indelning till trakthuggning beräknade belopp. Denna årliga brist har vid årsredogörelsernas granskning föranlett anmärkningar af Chefen för Kongl. Skogsinstitutet; och då Jägmästaren uti afgifven förklaring sökt att ådagalägga, att den Elev, af nämnde institut, som haft sig ombetrodt att afmäta och uppdelat parken, dervid, genom felaktiga beräkningsgrunder, upptagit årliga afkastningen högre, än de verkliga tillgångarne medgäfvit, så har, till rätta förhållandets utrönande, blifvit förordnad, att undersökning skulle, i Jägmästarens och bemålde Elevs personliga

närvaro, af en dertill förordnad sakkunnig person på stället förrättas, men hvilken undersökning, i följd af uppstådda hinder, ännu icke kunnat äga rum. Emedlertid inträffa årligen icke obetydliga åverkningar å Kronoparken, och dessa bidraga i sin mån till minskning i de påräknade årliga afverkningskvantiteterna.

De ordinarie utgifterna i och för Böda Kronopark hafva under ifrågasvarande 5 åren uppgått till omkring 6,500 Rd:r B:ko, hvaribland dock icke äro inbegripne de under samma år bestridde extra utbetalningar till uppodling och bebyggande af Jägeribetjeningens boställen och till bestridande af unigälderne för reglering af Kronoparkens rågångar. Deremot är i den omförmälda utgiftssumman inberäknad det belopp af 3,000 Rd:r B:ko, som under detta quinquennium utbetalts till aflöning åt Länets Jägmästare, ehuru Jägmästarens tjensteåligganden icke uteslutande hafva Kronoparkens förvaltning till föremål, utan äfven sträcka sig till Länets öfriga skogar.

När rågångsregleringen hunnit sin fullbordan och alla boställena blifvit sluteligen uppodlade och bebyggde, så att dylika extra omkostnader icke mera erfordras; så kommer parken troligen att gifva en icke så obetydlig årlig behållning, änskönt afverkningsbeloppet icke kunnat och måhända äfven framdeles icke kan uppbringas till den i hushållningsplanen beräknade kvantitet.

På en för sådant ändamål å Kronoparken uppodlad plats af 6 kappelands rymd, utplanterades hösten 1841 2,000 hvita mulbärsplanter, hvilka blifvit hitsände från Kongl. Sällskapet till spridande af inhemsk silkesodling, men denna plantering har sedermera mycket lidit genom inflytelsen af starka nattfroster. En mängd planter hafva därför gått ut, men de återstående trivas temligen väl och hafva sedermera blifvit förstärkte med en sändning af nya planter från nämnde sällskap.

Parkens bevakning försvaras mycket af lokala förhållanden. På tre sidor begränsas den af nu mera nästan skoglöse hemman och flere sådane ligga äfven inom parkens egna rågångar. Det är således i allmänhet lätt för åverkare, att föra olofligen tillgripne skogsprodukter in på de enskilde hemmannens område och af dessas innehafvare finna de fleste sin uträkning uti, att biträda åverkarna. Dertill kommer att innevärnarna i de norra Sockarna af Öland, sedan äldre tider tillbaka, vant sig vid att anse Böda skog för ett commune bonum, hvars egenmäktiga användande till deras nödortf vore, om än icke lagenligt, dock ingalunda moraliter brottsligt, eller för- enadt med någon vanära i medborgeligt hänseende, och när nu tages i be-

traktande, att parken med en högst oregelbunden figur innehåller öfver 10,000 tunnland rymd, att de i och omkring parken belägne hemman äro förenade medelst en mängd vägar, som genomkorsa parken och underlätta skogsprodukters bortförande, att hafvet på två sidor tillstötter parken, hvilket vintertiden, när isen är stark, bereder ökade tillfällen att åtkomma och afhemta skogseffekter, att till hela parkens bevakande icke finnas anställda flere än 4 Underjägare, att dessa icke hafva högre lön än 100 R:dr B:ko hvardera, att deras tid dessutom till en stor del måste upptagas af andra göromål, såsom frösamling, plantering, trädskolors skötsel, skogsut-syning, m. m., och att åverkarnes djerfhet icke sällan går så långt, att de med öppet våld sätta sig emot Jägeribetjeningen och fullfölja sina brottsliga afsigter, så synes det vara lätt förklarligt, att Öländska allmogens vana och begär att göra åverkningar å Kronoparken, icke kunna fullkomligen mot-verkas. Också voro de åverkningar, som föröfvades vintern 1840—41 så betydliga, att de, vid stubbarnes granskning, beräknades att uppgå till 89,000 kubikföt.

Att Underjägarna likväl i allmänhet nitiskt uppfyllt sine åligganden vid bevakningen torde bevisas deraf, att under de ifrågavarande fem åren icke mindre än 1,216 personer blifvit af dem tilltalade för skogsåverkan. Här af skulle möjligen kunna dragas den slutsats, att Underjägarna hade att påräkna en betydlig inkomst genom dem tillfallande andelar i åverkansböter; men så förhåller det sig icke ty ehuru det merändels är hemmans-åboarne, som föranstalta och njuta fördelarna af de olofliga skogsåverkningarna, så är det likväl vanligen endast fattiga drängar och lösa personer, som låta bruka sig till sjelfva gerningen, och när det lyckas att få dem öfverbeviste och sakfällde, inträffar nästan alltid, att de sakna tillgång till böterna, som derföre måste umgällas med fängelse vid vatten och bröd å Calmar Slott.

Under den 14 November 1839 blef till Kongl. Maj:jt från Dess då t. f. Befallningshafvande i detta Län med underdånigt tillstyrkande öfverlemnad en underdånig framställning af Länets Jägmästare, åsyftande dels en i så måtto förbättrad lönereglering för Jägmästaren och de fyra Underjägarna, att den förre i stället för nu åtnjutande 600 R:dr, måtte undfå 1000 R:dr i lön och till. boställe ett under Kungsgården Horn afgärdadt, nära intill parken beläget hemman Nygård, samt att de sednare eller Underjägarnes lön måtte ökas med 150 R:dr B:ko för dem hvardera, och dels att för de å parken befintliga 2:ne, ganska vidsträckta flygsandsfältens planterande och

vårdande måtte få antagas två planteurer, med 100 R:drs lön hvardera; men enligt Nådigt Bref den 4 Maj 1840 har Kongl. Maj:t icke funnit skäl att den underdåniga framställningen bifalla.

Sedan Jägmästaren hos mig anmält, hurusom Jägeribetjeningens bemödanen, att hindra de årligen tilltagande åverkniugarne å Böda Kronopark, i betydlig mån motarbetades deraf, att åverkans-förbrytelserna, äfven när de kunde ledas i bevis, icke blefvo på något kännbart och ändamålsenligt sätt bestraffade, enär de, som egentligen låtit anställa åverkningarne, voro oåtkomlige och deras dervid begagnade drängar eller medhjelpare, som nästan alltid voro utfattige, icke serdeles aktade hvarken skammen eller lidandet af några dagars fängelse vid vatten och bröd, hvaremot det både för anstiftarne och verkställarne af dylika förbrytelser skulle vara mera påkostande, om böterne, vid bristande tillgång, här, likasom för åverkan å Kronoskogarne i Skaraborgs Län blifvit af Kongl. Maj:t i Näder förordnad, förvandlades till motsvarande arbete å Kronoparken, som dymedelst kunde erhålla åtminstone någon ersättning för hvad genom åverkan ginge förloradt; så har jag i denna syftning gjort underdånig hemställan hos Kongl. Maj:t och dervid i underdånighet upplyst, att antalet af de personer, som under åren 1840 och 1841 blifvit med fängelse vid vatten och bröd straffade för åverkan å nämnde Kronopark utgjort 92, och deras intransporterande till Länshäktet och underhåll derstädes kostat Kronan 412 R:dr 44 sk. B:ko; men Kongl. Maj:t har uti Nådigt bref den 18 December sistlidet år förklaradt, att Kongl. Maj:t, på skäl, som i det Nådiga Brefvet blifvit anförde, icke kunnat å den underdåniga framställningen fästa Nådigt afseende.

Då vigten och angelägenheten af Böda Kronoparks bibehållande och skyddande emot obehöriga åverkningar är så mycket större, som denna skog är den enda af betydighet på hela det folkrika Öland, hvars hemman, med få undantag, icke hafva egen skog ens till vedbränsle, långt mindre till byggnadsvirke, så synes det vara i högsta måtto maktpåliggande, att verksamma åtgärder snart vidtagas till åverkningarnes hämmande.

2:o. *Handbörds Härad's Allmänning*, belägen i Långemåla Socken, omkring tre mil från närmaste hafskust, innefattar en skogsrymd af 1,704 tunneland och 4 kappland. Marken är för det mesta stembunden med mellanliggande kärr och mossaktiga trakter, hvarföre skogsväxten i allmänhet är svag och transporten af skogseffekter mycket besvärlig. Genom Kongl.

Maj:ts

Maj:ts Nådiga Bref den 23 April 1831 blef bestämdt, att denna skog skulle bibehållas såsom allmänning för Handbörds Härad, och att Konungens Befallningshafvande ägde att vidtaga nödiga åtgärder för en behörig skötsel och hushållning med skogen. Sedermera har Jägmästaren Stenius erhållit befallning, att indela allmanningen till trakthuggning, men som dervid befunnits, att rågångarne på flere ställen voro underkastade tvist och att anledningar förefunnes till ägouthyten med angränsande hemman till beredande af räta rålinier, så har Konungens Befallningshafvande åren 1839 och 1840 förordnat Landtmätare, att handlägga dessa rågångsförrättningar, med hvilka Landtmätaren dock gått tillväga så långsamt, att Konungens Befallningshafvande sett sig nödsakad, att sistlidet år, genom förelagdt vite tillhålla honom, att fullgöra sin skyldighet. Efter approximativ taxation har Jägmästaren beräknat, att denna allmänning bör kunna årligen lemna timmer, läkten och ved till omkring 7,400 kubikfot, motsvarande 74 famnar. Under de nu ifrågavarande 5 åren hafva afverkningsförslagen omfattat endast läkten, gärdslä och ved, men icke något byggnadstimmer och då allmanningen ligger i en ort, som ännu har betydliga egna skogstillgångar, samt transporten till och ifrån allmanningen är ganska svår, så hafva Häradsboarne endast i ringa mån begagnat deras rätt till utsynning af de tillgänglige, mindre dyrbara skogseffekterne. Efter Häradsboarnes hörande förordnade Konungens Befallningshafvande 1839 om antagande af en skogvaktare på allmanningen, hvilken till en början skulle hafva kontant penningelön, ej öfverstigande 100 R:dr R:gs, men sedermera, när skogen blifvit indelad till trakthuggning, förses med hoställe inom allmanningens område.

3:o. *Norra Möre Härads Allmänning*, som, belägen i Förlösa Socken, innehåller 353 tunneland 15 kappeland. Genom Nådigt Bref den 16 Februari 1833 har Kongl. Maj:t förklaradt, att denna allmänning skulle, för vederbörande Intressenters behof af skog, under allmän vård och inseende förblifva; hvarjemte åt Konungens Befallningshafvande lemnats det uppdrag, att vidtaga nödiga åtgärder för allmanningens skötsel och vård. Allmanningen har derefter blifvit taxerad och indelad till trakthuggning, men huggningsberäkningarne hafva ännu ej hunnit fullkomligen avslutas. Bevakningen består af 2:ne vaktare, af hvilka hvarje till aflöning är försedd med ett litet torp, tillhörande allmanningen. Den årliga afkastningen i timmer, stängselvirke och vedbrand har, efter approximativ taxation, ansetts kunna blifva 8,000 kubikfot eller 80 famnar. Derifrån har under detta quinquennium

blifvit utlemnade 39,860 kubikfot eller något öfver 398 famnar, hvilket gör på år något öfver 79 famnar. Inkomsterne för dessa utlemnade skogseffekter hafva uppgått till 132 R:dr 16 sk. 4 r:st., och utgifterne för skogens indelning till trakhuggning till 52 R:dr 44 sk. Således eger allmanningen en kontant behållning af 79 R:dr 20 sk. 4 r:st. Å de slätter, utgörande 10 tunneland, som uppkommit efter fordna kolhuggningar, är en ung och vacker löfskog uppväxt, så att allmanningen för närvarande öfverallt är beväxt med tät skog.

På Öland funnos, för $\frac{1}{4}$:dels sekel tillbaka, utom Böda Kronopark, följande mindre Kronoskogar:

1:0	Köpings Tall om	485	tunnel.	rymd.
2:0	Ramsättra, Sörby och Lindby Tallar . .	640 $\frac{1}{2}$	„	„
3:0	Rälla Tall	598 $\frac{1}{3}$	„	och
4:0	Strandskagen	832 $\frac{3}{4}$	„	„

eller tillsammans 2,071 $\frac{1}{2}$ tunneland.

Men enligt Kongl. Maj:ts under åren 1820 och 1821, i öfverensstämmelse med Rikets Ständers beslut, meddelade Nådiga befallning, hafva dessa skogar, indeldda i serskilde lotter, blifvit försålde till enskille, under skattemannarätt, emot köpeskillning, bestående af sex års ränta, denna sistnämnda bestämd genom auktionsanbud, som icke fick understiga 6 sk. tunnelandet, med iakttagande, att så väl köpeskillingen, som årliga räntan, skulle utgöras i spannemål, beräknad efter medelmarkegångspriset för de 10 näst före auktionen förflutna åren. Som dessa parker på flera ställen innefattade temligen stor och växtlig skog och inroparne mera afsågo den ögonblickliga fördel de kunde hemta genom skogens fällande och afyttring, än de beräknade möjligheten, att för framtiden komma ut med den årliga skattens erläggande, sedan skogen blifvit nedhuggen och föga inkomst kunde dragas af sjelfva marken, som till större delen bestod af ofruktbar sandmo, så stegrades anbuden ganska högt och det visade sig snart, att de årliga utskylderne för skogslotterne icke kunde utgå. Sådane skatter inestå för närvarande oguldne till ett belopp af icke mindre än 1,744 R:dr 39 sk. 6 r:st. B:ko. De lotter, för hvilka dessa rester belöpa, äro nu alldeles skoglösa och sakna, såsom ofruktbara, nästan allt värde. Flera auktionsförsök hafva förgäfvit blifvit gjorde till deras afyttrande. Ingen vill eller kan köpa dem med skyldighet, att fortfarande vidkännas den årliga räntan. De församlingar,

inom hvilka de försållda skogsparkerne äro belägne, beklaga sig öfver en annan af försäljningen föranledd olägenhet. De nya skogsslottsägarna hafva nemligen tid efter annan försållt smärre stycken deraf till inflyttande inbysesbjon från andra socknar och landskap, och på sådant sätt hafva å dessa fordna skogstrakter bildat sig små kolonier af till största delen nu mera utfattige personer, hvilka dels redan fallit och dels snart falla socknarnes fattigförsörjning till last.

När man från hela arealen af Länets skog, utmark och berg, eller 1,630,000 tunnland, afräknar sammanräknade beloppet eller ungefär 12,300 tunnland af ofvannämnde, ännu i behåll varande Kronopark och allmänningar, så återstå 1,617,700 tunnland såsom tillhöriga Länets serskilda hemman. Det är likväl klart, att detta förhållande alltjemnt undergår förändringar. Mycken skogsmark, sedan skogen derå blifvit afverkad, användes till odling för åker- och ängsbruket, såvida jordmänen dertill är tjenlig. I samma mån en ökad folkmängd påkallar nya bosättningar, måste också skogen mera, än förut, anlitas. Dertill kommer ett hos landets innevånare, i bredd med en ökad civilisation, ökad begär att bygga mera rymliga och bekväma boningshus, än sådane, hvarmed man under en förfluten tid funnit sig belåten. De ägoskiften, som hvarje år verkställas, gifva också anledning till skogens förminskande, dels emedan den på större eller mindre skogstrakter uti de skifteslag, der skog finnes, vanligen vid sådane tillfällen nedfalles, för att lemna rum åt de nya boningar, med omgifvande odlingsfält som blifva behöfliga för de skiftesdelägare, som utflytta från de förra byalagen, och dels emedan, vid skeende skogsjemkningar emellan dem, som fått hvarannans ägor sig tillskiftade, den jordägare, hvilken haft bästa ståndskogen, oftast icke kan tillfredsställas utan begagnande af den, enligt Skiftesstadgan ägaren tillkommande rätt, att inom vissa år afverka den afrädda skogen. Också höras oftare, än förr, den anmärkning göras, att skogarne allt mer och mer glesna, hvilket också är förhållandet, och detta i allt större mån, ju mera man närmar sig till hafskusten, der afverkning af skogen, för att på utrikes ort afyttras, är, i anseende till den mindre kostnad, som erfordras, för effekternes transporterande till skeppningsorterna, mera lönande, än på de från hafvet på längre afstånd belägne trakter. Om allt detta är likväl ingenting att säga. En till åker och äng tjenlig jord dertill använd, lemna i allmänhet högre afkastning, än en derpå växande skog skulle gifva. En stor folkmängd är landets styrka.

Ett stundom större eller mindre öfverflöd i byggnadsväg äfven hos allmogen, borde icke hvarken kunna eller böra hämmas. Utan ägoskiften skulle landets fortgående odling afstadna, och skogseffekternes export är ett medel till bergning, som Länet icke kan undvara. Det kan likväl icke nekas, att ju icke uti andra afseenden en skogsbesparing skulle kunna äga rum, som nu icke iakttages. Till följd af Kongl. Maj:ts Nådiga föreskrift hafva 2:ne handsågar till Länet ankommit, samt blifvit öfverlemnade till härvarande Hus-hållningssällskap, för att utdelas, hvilket jemväl skett; men mig veterligen hafva icke de enskilde skogsägarne, med undantag af några få, i följd af det gifna efterdömet, företagit sig, att vid skogsfällning begagna dylika sågar, utan det gamla sättet, att med yxa nedhugga skogen, vidhålles ännu i allmänhet. På de flesta orter i Länet, der skog finnes, uppföras alla hägnader af skogsvirke, som, till följd af det sätt, hvarpå det tillhugges, hastigare och lättare tager röta, än som i annat fall skulle vara förhållandet, och det, som härvid menligast inverkar på skogstillgångarne, är otvifvelaktigt den omständigheten, att till de så kallade störanne, emellan hvilka hägnadsvirket uppläggas, ofta användes den unga i sin frodigaste växt stående skogen, som, om den fredades, skulle i framtiden lemna en betydlig vinst utöfver det värde den innehar, då den nu i otid begagnas. Allmogens eldstäder bestå oftast af stora spisar, uti hvilka en mängd ved konsumeras, utan att en motsvarande värma derigenom erhålles uti boningsrummen. Bränvinsbränningen medtager också årligen en betydlig quantitet skog. Under detta allt uppenbarar sig icke i allmänhet någon omsorg att skaffa ny skog i den konsumerades ställe. Majoren Grefve Carl Posse, i Norra Möre Härad, Kammarherren af Harmens, i Handbörds Härad, och några andra större Possessionater, hafva visserligen på sina skogar infört trakt-huggningssystemet, i stället för den allmänna blädningsmetoden men detta efterdöme har ännu icke mäktat åstadkomma någon allmän förändring uti de rådande principerne för skogshushållning. Uppställer man nu här ofvannämnde förhållanden jemförelsevis bredvid hvarannan, så uppkommer ganska lätt den föreställningen, att Länet snart nog kan komma i förlägenhet för tillgångar till fyllande af sitt eget skogsbehof. Det är likväl att förmoda, att, då skogsmarkerne äro serdeles vidsträckte och till stor del belagne på längre afstand från skeppningsorterne för skogseffekter, då jordmånen, der skogen växer, ofta är så stenbunden, att den ej till odling kan användas, och då de angränsande Kronobergs och Jönköpings Län, i anseende till egna skogstillgångar, ej hafva behof att härifrån afhemta skogs-

produkter, en längre tid åtgår, innan någon egentelig skogsbrist här kan komma att ega rum.

Den skog, som i Länets finnes, består hufvudsakligen af tall, gran, ek och björk. I afseende på exporten af de derifrån hemtade effekter inhemtas förhållandet af följande Tabeller.

Export af Skogsprodukter till utrikes orter.

	Bräder och Plankor. Tolfter.	Bjelkar, Sparrar och Spiror. Stycken.	Ek- och Bokstäf. Stycken.	Bark af diverse slag. Tunnor.	Tjära och Beck. Tunnor.
År 1837	119,321	25,420	432,554	1,342	1,492
„ 1838	113,398	27,477	430,030	916	1,581
„ 1839	118,961	31,339	384,700	697	1,327
„ 1840	137,208	38,670	641,740	2,260	1,309
„ 1841	143,588	37,601	420,940	2,510	1,638
För alla fem åren eller i medeltal för hvarje år (med utelem- nandet af bråk) . . .	632,476	160,507	2,309,964	7,725	7,347
	126,495	32,101	461,992	1,545	1,469

Export af Skogsprodukter till inrikes orter utom Länets.

	Bräder och Plankor. Tolfter.	Bjelkar, Spar- rar och Eke- virkespjeser. Stycken.	Stäf af Ek och Bok. Stycken.	Bark af diverse slag. Tunnor.	Tjära och Beck. Tunnor.	Ved af barr- och löfskog. Famnar.
År 1837	32,574	6,949	171,200	27,786	57	2,931
„ 1838	35,763	8,474	172,520	19,788	32	3,631
„ 1839	37,562	12,175	146,405	6,795	30	4,094
„ 1840	36,412	13,162	125,330	18,338	20	2,809
„ 1841	36,066	17,548	207,128	15,914	12	3,157
För alla fem åren tillsammans	178,377	58,308	822,583	88,621	151	16,622
eller i medeltal för hvarje år (bråken utelemnade)	35,675	11,661	164,516	17,724	30	3,324

Dessa Tabeller äro sammandragne af de uppgifter, som inforrats från Sjö tullskamrarne i Calmar och Westervik samt under dem lydande Tullinspektioner i köpingarne. Med all sannolikhet kan antagas, att icke så obetydliga kvantiteter ved och andra skogsprodukter både land- och sjöväg från detta Län afförts till angränsande trakter af andra Län, utan tullförpassningar och således utan att vara inbegripne i nu angifne beloppen. Emedlertid och om man icke afser denna omständighet, så visa ofvanstående Tabeller, att Länets export af skogseffekter till in- och utrikes orter under ifrågavarande quinquennium i det allra minsta uppgått till följande belopp med utförde approximativt antagne penningvärden, nemligen:

810,853 tolfter Plankor och Bräder, värde à 3 R:dr B:ko	2,432,559: — —
218,815 st. Bjelkar, Sparrar, Spiror och Ekvirkespjeser	
à $1\frac{1}{3}$ R:dr	291,753: 16. —
3,132,547 st. Staf, à 1 sk. 4 rst.	87,015: 9. 4.
96,346 tunnor Bark, à 32 sk.	48,230: 32. —
23,969 dito Beck och Tjära, à 5 R:dr	119,845: — —
och 16,622 famnar Ved, à 3 R:dr	49,866: — —

Summa penningvärde för alla fem åren B:ko R:dr 3,029,269: 9. 4. hvilket gör i medeltal för hvarje år 605,853: 40. 3. men då prisen blifvit i denna kalkyl beräknade mera efter de varuvärden, som vanligen gälla på stapelorterna inom Länets, än efter dem, som äro eller varit gångbare på afsättningsplatserne, och en icke så ringa del skogseffekter sannolikt afförts till angränsande orter i riket utan tullförpassningar, så torde man komma sauna förhållandet temligen nära, om man antar, att de skogsprodukter, som fem år från Calmar Län afskeppats, dels till andra Län inom Riket och dels till utlandet, gifvit i influtne betalningar årligen omkring 800,000 R:dr B:ko; och här af synes, att skogen är för detta Läns innevånare en ganska väsendtlig inkomstkälla, hvilken i betydlig mån bidrager till lefnadsbergnung icke blott åt dess ägare, utan äfven åt de många arbetare, som sysselsätta sig med skogsproduktionens aptering, förädling och forsling samt åt städernes och köpingarnes Handlande och Sjöfolk.

Vid den räkning af ekeskogen å kronoskattehemman, berustade säterier och stadsjord af kronoskattenatur, som ägde rum till följd af Kongl. Förordningen den 28 Oktober 1830, angående jordägares rätt, att från Kronan tillösa sig sådan skog, jemte maste- och storverksträd, befanns, att å nyssnämnde slags hemman och lägenheter inom Länets då funnos 540,405

stycken ekar, å hvilka lösningspriset efter bestämde grunder utgjorde tillsammans 39,586 R:dr 27 sk. 1 r:st. B:ko, och hafva derefter af dessa ekar 457,810 stycken blifvit löste med 33,381 R:dr 43 sk. 5 r:st. berörde mynt.

Under ifrågavarande fem år hafva 29,517 stycken för Kronans behof oduglige ekar blifvit inom Länet utstämplade.

§. 5.

Bergshandteringen.

Länet delar med flera andra orter i Riket den fördel, att inom sig äga tillgång så väl på berg-, som sjö- och myrmalm för tackjernsberedningen. Sammanräknade 97 mutsedlar hafva, sedan sista underdåniga Berättelsen afgafs, blifvit af Bergmästaren i Länet utfärdade, för bearbetande af nyligen upptäckte malmstreck och vid bergsbruk användbara bergsarter, hvarjemte 28 anmälanden skett om gamla ödeliggande grufvors återupptagande.

Den uti så väl gamla som nya grufvor erhållna bergmalmen har utgjort:

År 1837	8,825 Skø
„ 1838	9,500 „
„ 1839	13,027 „
„ 1840	12,963 „
„ 1841	18,338 „

Men Jenna malmtillgång har likväl ej varit tillräcklig för tackjernsblåsningens behof. Betydliga partier malm hafva årligen hemtats så väl från Utö grufvor i Södermanland, som från åtskillige grufvor uti de intill Länets gräns belägne Skärgårdssocknarne af Linköpings Län. Men då Bruksägarne icke hafva något åliggande, att vågföra sådan från andra orter inom Riket hemtad malm, har jag icke varit i tillfälle att förskaffa mig bestämda uppgifter på beloppet af den sålunda till Länet ankomna jernmaln, likasom jag icke eller kunnat vinna säker upplysning om kvantiteten af den sjö- och myrmalm, som inom Länet blifvit under ifrågavarande år upphemtad.

Tackjernsblåsningen verkställes uti 10 serskildta masugnar, belägna vid Ed, Forsseström, Öfverum, Ankarsrum, Sporrbacka och Borhult uti Tjust Härad, Storebro uti Sefvedes Härad, Hagelsrum och Pauliström i Aspelands Härad samt Hornsö i Handbörds Härad. I afseende på beloppet af det

tillverkade tackjernet samt värdet deraf, det sednare beräknadt efter det för året fastställda lösningspris för tiondetackjern, har förhållandet nedannämnde år varit följande:

	Tillverkningsbeloppet.	Lösningenspriset.		Värdet.	
	Skø.	R:dr.	sk.	R:dr.	sk.
År 1837	5,939	6	—	35,634	—
„ 1838	15,429	6	—	92,574	—
„ 1839	14,608	6	12	91,300	—
„ 1840	6,840	6	12	42,750	—
„ 1841	16,329	6	20	104,777	36

Genom Kongl. Maj:ts Nådiga Bref till Bergskollegium af den 16 Januari 1839 har tillåtelse blifvit lemnad till årlig export till utrikes orter under 3:ne år, från och med 1839, af myr- och sjömalms-tackjern, nemligen från

Storebro masugn	800 Skø
Hornsö dito	2,000 „
Hagelsrum dito	1,500 „
Pauliströms dito	500 „

Denna Nådiga tillåtelse har likväl icke vidare begagnats, än att under åren 1840 och 1841 utskleppats från Hagelsrum 404 och från Hornsö 3 $\frac{3}{4}$ Skø sådant tackjern.

Vid ofvannämnde Masugnar beredes äfven gjutgods. Denna tillverkning har uppgått till nedannämnde belopp och penningevärde, — detta sednare, i saknad af uppgifter, beräknadt efter ett medelpris af 18 R:dr per Skø, nemligen:

	Tillverkningsbeloppet.	Värdet.
	Skø.	R:dr B:ko.
År 1837	481	3,658
„ 1838	1,452	26,136
„ 1839	1,590	28,620
„ 1840	750	13,500
„ 1841	1,493	26,874

Någon export af gjutgods till utrikes ort har utder dessa åren icke ägt rum ifrån Länets hamnar, utan har den del af tillverkningarne, som icke förbrukats här i Länet, vunnit afsättning å andra orter inom Riket. En icke obetydlig försäljning af gjutgods sker vanligen på landtmarknaderna.

Uti Länet finnas nedannämnde stångjernsverk:

Uti Tjust Härad:

Ankarsrum	med 4 härdar och	1,740	Skø:s årlig smidesrätt.
Ed	„ 4 d:o	2,500	„ d:o
Falsterbo	„ 2 d:o	600	„ d:o
Tofverum	„ 4 d:o	805	„ d:o
Färsseström	„ 3 d:o	575	„ d:o
Öfverum	„ 4 d:o	600	„ d:o

Uti Sefvedes Härad:

Storebro	„ 2 härdar och	900	„ d:o
Åhlbult	„ 1 d:o	272½	„ d:o

Uti Aspeland's Härad:

Pauliström	„ 1 härd och	50	„ d:o
Rosenforss	„ 1 d:o	230	„ d:o

Uti Handbörds Härad:

Fogellforss	„ 3 härdar och	900	„ d:o

Uti Stranda Härad:

Fredriksforss	„ 2 härdar och	345	„ d:o
Carlsforss	„ 1 d:o	450	„ d:o

Uti Södra Möre Härad:

Flerohopp	„ 2 härdar och	300	„ d:o

Summa 10,267½ Skø.

Förhållandet med nu uppräknade Jernbruks årliga tillverkningar och dessas värden i penningar, beräknade efter lösningspriset på hammarskattjern, har varit som följer:

	Tillverk- ningsbelopp.	Lösnings- priset.		Värdet af hela tillverk- ningen.	
	Skz.	R:dr.	sk.	R:dr.	sk.
År 1837	9,498	17	24	166,215	—
„ 1838	7,897	16	12	128,326	12
„ 1839	8,786	17	24	153,755	—
„ 1840	8,989	16	12	146,118	12
„ 1841	9,742	16	12	158,307	24

Från metallvågarne i Calmar och Westervik har exporten af Stångjern till utrikes ort under samma år uppgått till följande belopp:

	Från Calmar.	Från Westervik.	Summa.
	Skz.	Skz.	Skz.
År 1837	5,000	4,600	9,600
„ 1838	6,628	3,769	10,397
„ 1839	5,935	3,857	9,792
„ 1840	6,493	4,217	10,710
„ 1841	5,520	3,303	8,823

Men en stor del af sålunda exporterade Stångjern, synnerligast af det, som utvägts i Calmar, har ej blifvit tillverkad i detta, utan i angränsande trakter af Jönköpings och Kronobergs Län.

När man jemför beloppet af årliga smidesrätten med beloppet af årliga tillverkningen, så finnes att restsmeden uppkommit till nedannämnde quantiteter, nemligen:

År 1837 till	769 Sg.
— 1838 —	2,370 —
— 1839 —	1,481 —
— 1840 —	1,278 —
— 1841 —	525 —

Summa 6,423 Sg.

Om man jemför priset på tackjern med priset på stångjern, så finner man, att under de sednare åren det förra stigit, under det det sednare fallit; hvaremot motsatsen till någon del inträffat med priset på kol. Närmare förhållandet härmed inhemtas af nedanstående tabell:

	Priset på kol per stig.		Priset på Tackjern per Skg.		Priset på Stångjern per Skg.	
	R:dr.	sk.	R:dr.	sk.	R:dr.	sk.
År 1837	2	32	6	—	17	24
— 1838	2	32	6	—	16	12
— 1839	2	28	6	12	17	24
— 1840	2	24	6	12	16	12
— 1841	2	24	6	20	16	12

Om, såsom nu visar sig, stångjernssmidets produkter fortfara att falla i pris, under det att samtidigt dermed priset på de råämnen, som till produktens beredande användas, antingen höjer sig, eller, om detta ej är fallet, icke minskas i samma proportion, som priset på sjelfva produkten, så måste stångjerns-producentens ekonomiska ställning allt mer och mer försämrans.

Jern-manufaktur-tillverkningen bedrifves med dertill inrättade hamrar på följande ställen, nemligen:

Uti Tjust Härad:

vid Almvik, Gunnebo, Störlingerum, Löfbo, Ankarsrum, Forsseström och Öfverrum.

Uti Sefvedes Härad:

vid Storebro och Åhlhult.

Uti Aspelands Härad:

vid Pauliström och Rosenfors.

Uti Tunaläns Härad:

vid Axelshammar.

Uti Handbörds Härad:

på ägorne till Högrums och Fogelsjö hemman under namn af Carls-
hammar samt vid Ankarhammar och vid Fogelfors.

Uti Stranda Härad:

vid Carlsfors, och

Uti Södra Möre Härad:

vid Flerohopp.

Tillverkningen vid dessa manufakturverk är uppgifven till nedannäm-
de belopp, nemligen

för år 1837 till	691 Skø.
— 1838 —	607 —
— 1839 —	1,259 —
— 1840 —	1,097 —
— 1841 —	1,389 —

Största delen af dessa tillverkningar hafva förbrukats inom Länet eller
i andra orter inom Riket. Skeppningen deraf till utrikes ort har, enligt
uppgift från metallvägarne i Calmar och Westervik, utgjort:

År 1837	132 Skø.
— 1838	93 —
— 1839	207 —
— 1840	114 —
— 1841	44 —

Uti grannskapet af köpingen Waldemarsvik finnes ett kopparverk. Den
malm som dervid förbrukas, hemtas till största delen från Fångö grufva i
Gryts Sockens skärgård i Östergöthland; men till blandning dermed använ-

des äfven malm från en grufva, Kafvelstorpsgrufvan kallad, på Helliger hemmansägor uti Eds Socken, ehuru malmen är endast af en procents kopparhalt. Kopparstillverkningens belopp har uppgått

År 1837 till	51 Skg.
— 1838 —	47 —
— 1839 —	73 —
— 1840 —	95 —
— 1841 —	99 —

På Thorsfalls hemmansägor i Gladhammars Socken af Tjust Härad har tillförene funnits en Koboltsgrufva, men den har under de sednare åren ej varit bearbetad i anseende dertill, att malmfyndigheten på grufvans botten upphört och lönande malmtillgång ej kunnat påträffas.

På Öland finnas tvänne Alunbruk, belägne uti Södra Möckleby Socken på Ölands södra del. Det ena af dessa Bruk, som under namn af Lovers Alunbruk förut funnits på Smålands fasta land, har derifrån blifvit, med behörig tillåtelse till Öland öfverflyttadt.

Jemte tillverkningen af alun, har vid begge bruken tillverkats både jern, viktriol och rödfärg. Beloppet af tillverkningen har under nedannämnde år uppgått till:

Vid Ölands Alunverk:	Alun.	Viktriol.	Rödfärg.
	Tunnor.	Tunnor.	Tunnor.
År 1837	2,039	426	138
— 1838	1,724	321	157
— 1839	2,152	383	134
— 1840	2,065	736	—
— 1841	2,085	630	73
Vid Lofvers Bruk:			
År 1837	106	326	720
— 1838	44	147	546
— 1839	24	44	409
— 1840	—	—	357
— 1841	ingen tillverkning uppgifven.		
Vid alunbruken begagnas alunskiffer till brännmaterial.			

Fabriker, Bruk och öfrige Näringar, hvilka icke höra till Bergsrörelsen:

De i sednaste Femårs-berättelsen omnämnde Fliseryds krutbruk i Handbörds Härad och Fliseryds Socken samt Wentzelholms Glasbruk i Sefvedes Härad och Rumskulla Socken fortfara att drifvas med omsorg och framgång. Tillverkningarne vid det förra hafva årligen uppgått till ungefärligen enahanda belopp, som under åren 1832—1836; hvaremot tillverkningsvärdet vid Wentzelholm upptagits till 36,000 R:dr B:ko, ehuru arbetarnes antal, som, enligt sednaste berättelsen, utgjorde 21, nu inskränkts till endast 13 st.

I Länet finnas dessutom Sexton Pappersbruk, vid hvilka varit selsatte 111 arbetare och årliga tillverkningsvärdet ansetts utgöra 25,400 R:dr B:ko.

42 så kallade Engelska Garfværierier. Inkomsten af dervid beredda omkring 80,000 hudar och skinn, har upptagits till 53,000 R:dr B:ko. Arbetarnes antal har årligen varit 118.

6 Oljeslagerier med 7 arbetare. Årliga tillverkningen har uppgifvits till 5000 R:dr B:ko.

17 Färgerier med 57 arbetare och en årlig afkastning af 12,100 R:dr B:ko.

En Lackfabrik, som med 22ne arbetare lemnat en årlig inkomst af 2,600 R:dr B:ko.

23 Tegelbruk. Arbetarnes antal och tillverkningsvärdet äro oförändrade sedan sista Femårs-berättelsen. Det förra har uppgått till 108 och det sednare till omkring 24,000 R:dr B:ko årligen.

Serskildt äro taxerade, hufvudsakligen såsom binäringar, 51 andra mindre Fabriks- och Manufakturverk, såsom Kimröksbruk, Pottaske-kokerier, Vadmalstampar samt Kakelugns- och Stenkärilsfabriker. Dessa drifvas egentligen af allmogen till egen och grannars betjening; och hafva inkomsterna dervid uppskattats till 4,400 R:dr B:ko.

Af Skeppsvarf och Skeppsbyggerier förtjena i synnerhet att nämnas de vid Döderhultsviks köping i Stranda Härad och lastplatsen Kolboden i Södra Möre Härad. På förra stället hafva blifvit dels nybyggde och dels re-

parerade åtskilliga fartyg af från och med 30 till och med 140 lästers drägtighet. Vid Kolboden hafva jemval betydligare nybyggnader och reparationer af fartyg ägt rum, hvarförutan från längre tider tillbaka, skeppsbyggen idkats af allmogen på flera ställen af kusten i Södra Møre Härad; men allmogens farkoster äro dock af mindre storlek och befraktas merendels i Calmar, Carlskrona och de närmaste Skånska städerna för transport af trädvaror från närbelägne hamnar och köpingar. Allmogen, som är begifven på handel och sjöfart, sysselsätter dock sjelf en del af dessa farkoster för att till Skåne afyttra plankor, bräder och ved.

Binäringar. Såsom sådane förekomma i detta Län, hufvudsakligen följande:

1:o Jagt, som dock på de fleste ställen upphört att vara af någon betydighet. Det allmännaste villebrådet utgöres af harar, tjädrar och orrar, raphöns och sjöfogel. Vid kusterne af Öland idkas skjälångst, som understundom är temligen lönande. För några år sedan inrättades genom föranstaltande af Lagmannen och Riddaren af Eders Kongl. Maj:ts Nordstjerne-Orden, C. M. Lundstedt, ett Jägare-förbund, hufvudsakligen åsyftande, att söka förekomma det nyttiga villebrådets föllande under förbjuden tid. Denna förening har för närvarande 72 medlemmar.

2:o Fiske, hvilket för många af kustboarne är en ganska väsentlig näringsgren. I synnerhet är förhållandet sådant vid vissa delar af Ölandskusten och i Länets norra skärgård. Äfven insjöarne och åarne i Länet äro mer och mindre fiskrika. I Emån idkas på flera ställen laxfiske; men hvilket är i aftagande. I Länets finnas 5 kronofisken, som äro utarrenderade till enskilda personer och gifva en årlig inkomst af 25 R:dr B:ko.

3:o Väfnader. På fasta landet af Länets är denna näringsgren i åtskilliga trakter icke så obetydlig och allmogens färdighet i väfnadskonsten synes vara i tilltagande. De väfnader, som från nämnde trakter försäljas, bestå vanligen i linne- och bomulls-lärft samt blångarnsväf. På Öland tillverkas, såsom förut blifvit i underdanighet anfördt, hufvudsakligen ylleväfnader som afsättas till fasta landet. Ingenstädes i Länets har väfnadslöjden likväl vunnit den förkofran, att den utgör något allmännare näringsmedel, och när man tager i betraktande den mängd utländska väfnader, som försäljas i Städerna, och det myckna väfnadsgods, som hitföres af gårdfarihandlande från Westergöthland, så torde med säkerhet kunna antagas, att de väf-

nader hvilka inom Länet förfärdigas, icke på långt när äro för behofvet tillräcklige.

4:o Kalkbränning och Stenbrytning. På Öland, synnerligast i södra delen deraf, hvarest tillgång finnes på schiffer, brännes kalk, som med fördel afsättes till andra orter. Nästan öfverallt på den så kallade Allvaren träffas, med ringa, stundom ingen, jordbetäckning, lager af kalksten, som lätt låter bryta sig till flisor och byggnadssten, och detta arbete bereder många människors utkomst. I Öns norra Socknar har allmogen förvärfvat sig större färdighet i stenflisornes aptering och slipning. Dessa flisor, vanligen hållande 18 à 24 tum i fyrkant, äro kända under namn af Ölands-sten, och största delen skeppas från Calmar till utrikes orter.

5:o Trädkäril och Trädskor förfärdigas i några trakter af Länets fasta land, äfven till afsalu utom Länet.

6:o Forssling af varor utgör i närheten af Städerna och Bruken en icke så ringa inkomstkälla för allmogen.

7:o Tjårubräkning och kolning utgöra i skogstrakterne väsendtliga binäringar. Kolen afyttras vid Bruken och till handsmedjorna. Tjåran afsättes i Städerna och Köpingarne.

8:o Saltpetersjudning. Denna näring drifves för närvarande mindre allmänt än tillföre. Orsaken till minskningen torde vara prisets fallande.

9:o Sjöfart. Vid kusterna sysselsätter sig allmogen mycket med sjöfart, serdeles i Söderåkra Socken af södra Möre Härad och i Tjust Härad Skärgård, i hvilka trakter finnas många bönder, som hafva egna fartyg, hvilka de begagna till in- och utrikes fraktfart. Antalet af fartyg och båtar öfver fem läster, hvilka tillhöra Länets landtmän, uppgick år 1842 till fyrtioåtta, med en sammanräknad drägtighet af 1,111 läster.

§. 6.

Politisk författning.

Kammarverk. Den underdånigst vidfogade Tabellen för landet visar att Länets sammanräknade förmedlade hemmantal utgör 3,365 $\frac{1}{4}$. Deribland äro

äro 3:ne kungsladugårdar alla belägne på Öland, nemligen Ottenby om $7\frac{3}{4}$ mantal, som nu användes till stuteri, samt Borgholm $5\frac{3}{4}$ och Horn 4 mantal, hvilka äro utarrenderade för Statens räkning. De för öfrigt Kronan förbehållne och för dess räkning bortarrenderade hemman $5\frac{3}{4}$ mantal bestå af indragne militiæ-boställen $4\frac{1}{2}$ mantal, ett indraget Lands-stats-boställe, $\frac{3}{4}$ mantal, och ett till färjplats anslaget nyhemman på Öland $\frac{3}{4}$ mantal. För Kronans räkning disponeras dessutom 7 st. lägenheter, deraf förut omnämnde 5 kronofisken samt 2 ängar, den ena utarrenderad och den andra lydande under Ottenby kungsladugård. Upsala Domkyrka äger i Löneberga Socken af Aspelands Härad $6\frac{1}{2}$ hemman och Calmar f. d. Hospital innehar i Calmar Socken af norra Möre Härad ett hemman, som nu mera är af Kongl. Seraphimer-Ordens-Gillet bortarrenderadt; men öfrige, nu ej särskildt nämnde hemman och lägenheter disponeras af enskilde ägare, krono-åboer och boställs-innehafvare.

Uti Tabellen äro allmänna bevillingen, ständiga räntan och kostnaden för rustning och rotering beräknade i medeltal för de fem ifrågavarande åren.

Politi. För ordningens vidmagthållande på landet är sörjdt genom antagande i hvarje byalag af en så kallad byordningsman, som äger närmaste vården om byalagets ekonomi och sedlighet. För dessa ordningsmän är en instruction för längre tid sedan af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande utfärdad. Dernäst handhafves landspolisen af Krono-Länsmännen, som hafva sig till biträde 1 à 2 Krono-fjerdingmän i hvarje Socken.

På landet, inom Länets, finnas 17 tillåtna Krogar, utom Gästgifvaregårdarne.

Sedan genom flera författningar blifvit stadgadt, att hvarje Stad och Socken skall vårda de dem tillhörande fattige, blef genom Kongl. Maj:ts Nådiga Kungörelse den 14 Februari 1811 bland annat förordnadt, att de beslut, som af Städer och Församlingar på landet genom pluralitet vidtagas om afgifter till de fattiges försörjande, borde, sedan de blifvit af Kongl. Maj:t pröfvade och gillade, förbinda dem, hvilka, oaktadt föregången offentlig kallelse, varit frånvarande, eller ock till beslutet nekat, äfvensom dem, hvilka sedermera inflytta till Staden eller Församlingen; hvarjemte i Näder tilläts, att förut vid Sockenstämman ingångne frivilliga öfverenskommelser fingo tills vidare tjena till esterrättelse.

Med anledning häraf hafva uti åtskilliga Socknar af Länets öfverenskommelser slutats, att fattigvårds-omsorgen skulle fördelas emellan flera eller färre afdelningar af Socknen eller så kallade Rotar; hvaremot uti Länets öfrige Socknar fattigvården utan en sådan fördelning ombesörjes af hvarje

Socken gemensamt, ehuru på olika sätt. Emedlertid och då intagandet uti en Församling medför rättighet, om behofvet så fordrar, att åtnjuta allmänt understöd inom samma Församling, har den omnämnda roteindelningen haft till följd, att frågor om inflyttning från en Församling till en annan, oftare än förr förekomma vid Sockenstämmorne och genom besvär dragas under Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes pröfning, dervid stundom visar sig, som skulle den Församlingarne medgifna rätt att i dessa ämnen besluta, vara menlig, ej allenast för jordbrukaren i allmänhet, som genom Sockenstämmornes beslut ej sällan finner sig inskränkt i val af de arbetare, som han för sitt jordbruk behöfver begagna, utan ock för den arbetande klassen, som hindras från ett fritt bruk af sina krafter på sådan ort, der deras användande skulle medföra större fördelar än som annorstädes kunna vinnas.

Antalet af fattige, som på landsbyggheden i Länet erhålla större eller mindre bidrag till deras uppehälle, utgjorde år 1838:

	Mankön.	Qvinkön.
Tillfalligtvis behöfvande	231	286
Mindre arbetsföre	237	540
Till arbete oförmögne	365	775
Summa	833	1,601

De årliga utgifterna till dessa fattiges understödjande beräknades vid nämnde tid att uppgå till 13,478 R:dr Banko.

I afseende på hälsovården är Länet indeladt i 5 distrikter, försedde hvardera med en Provincial-Läkare. Det 1:sta distriktet innefattar Norra och Södra Möre Härad samt Ålems Socken af Stranda Härad; det 2:dra: öfriga delen af Strauda Härad, hela Handbörds samt Wirserums, Mörlunda och Tveta Socknar af Aspelands jemte Christdala och Misterhults Socknar af Tunaläns Härad; det 3:dje: öfriga delarne af sistnämnde två Härad, hela Selvedes Härad, samt Locknevi, Hjortheds och Blackstads Socknar i Södra Tjusts Härad; det 4:de: öfriga delen af Södra Tjusts och hela Norra Tjusts Härad, samt det 5:te: hela Öland. Denna reglering af Provincial-Läkare-distrikterne vidtogs år 1841, före hvilken tid Länet hade endast 4 Provincial-Läkare, nemligen, tre för fasta landet och en för Öland. Då Ölands distrikt innehar en längd af 14 mil, och de öfrige minst 7 mil hvardera, samt icke något distrikt innehåller mindre folkmängd än 26,380 personer,

så är klart, att den läkarevård, som Provincial-Läkare kunna lämna, måste vara inskränkt till ett i jämförelse med det hela ringa antal af de distriktets innevånare, som kunna komma i behof af en sådan vård. Också anlitas Läkaren sällan af allmogen, hvartill orsaken torde finnas dels uti det stundom långa afståndet från Läkarens station, dels uti fruktan för den kostnad, som begagnande af Läkarebiträde skulle medföra, dels uti den ännu hos en del af allmogen rådande öfvertygelsen, att Läkarekonsten uti de flesta, i synnerhet uti medicinska fall, ingenting kan uträtta. I Stranda Härad finnes, med station i Mönsterås Köping, anställd en serskild Häradsläkare, som aflönas genom inkomsterne från en stiftelse af numera aflidne Hof-Marskalken och Riddaren Friherre Alb. Rappe.

Länet är indeladt i tre kurhusdistrikter, bestående af: 1:o de begge Södra Fögderierna på fasta landet jemte Calmar Stad uti hvilken Kurhuset är beläget; 2:o de begge Norra Fögderierna jemte Städerna Westervik och Wimmerby, med Kurhus i Westervik, och 3:o Öland med kurhus i Borgholm. — Dessutom finnes i Calmar ett Läns-Lazarett, som underhålles genom kollekt- och bötes-medel, frivilliga gåfvor samt räntan af dertill anslagen fond.

Endast i 11 Socknar finnas examinerade Barnmorskor antagna.

Sockne-Apothek äro inrättade i Eds Socken af Tjusts Härad, Högsby Socken af Handbörds Härad, Madesjö Socken af Södra Möre Härad och i Thorslunda Socken af Ölands Södra Mot; hvarförutan finnas privilegierade Apothek i Köpingarne Döderhultsvik och Mönsterås.

Uti 60 Socknar af Länet funnos år 1838 Spannemåls-magaziner och flere sådana hafva sedermera tillkommit, Den magazinerade Spannemålen utgjorde nämnde år ett sammanräknadt belopp af 8,157 tunnor, som visserligen till någon mindre del skulle kunna minska en uppkommen allmänna spannemålsbrist; men då på de flesta ställen spannemålen äfven efter sådana år, då skörden varit ymnig, den påföljande vintren och våren såsom lån mot ränta utlemnas, i stället för att i magazinet kvarstanna för att i händelse missvext inträffar, då först till understöd för Sockneus spannemålsbehöfvande innevånare användas, så inträffar stundom, att då Spannemål som bäst behöfves, någon sådan i magazinet icke finnes; hvaraf åter är klart, att det med Spannemåls-magaziner hufvudsakligen afsedda ändamål, eller att förekomma, åtminstone minska en möjlig hungersnöd, icke uppnås, eller kan vinnas, förrän dessa inrättningar, i stället att vara, hvad

de nu i allmänhet äro eller Spannemåls-diskonts-anstalter, erhålla en helt annan riktning.

96 Gästgifvaregårdar finnas på landet inom detta Län. De hästar med hvilka skjutsen från dem utgöres, tillhöra dels gästgifvarne sjelfve och dels de gästgifvaregårdarne underlagde reservskjuts-hemman; sammanräknade hästantalet vid alla gästgifverierne uppgår till 2,662. Efter approximativ beräkning kan antagas, att minst 60,000 hästar från alla gästgifvaregårdarne årligen uppbådas till skjutsning, och om afståndet emellan skjutsstationerne öfver hufvud taget, anses vara en och en half mil, så skulle, efter nu gällande taxa, den hästlega, som inflyter till gästgifveri- och reservskjutslagen, årligen utgöra omkring 30,000 R:dr Banko, hvilket blefve för hvarje skjutshäst omkring 11 R:dr 32 sk. — Men härmed är förhållandet likväl mycket olika vid ena eller andra gästgifveriet, ty sådana finnas, der trafiken af resande understundom är så stark, att 200 hästar och derutöfver månatligen utgå, hvaremot på andra gästgifvaregårdar, belagne vid mindre befarna vägar, icke sällan händt, att under loppet af en månad ingen enda eller blott några få hästar begagnats. Det kunde väl tyckas, att, i förra fallet, eller der skjutshästarne ofta uppbådas, de skjutsande skulle i den dymedelst för dem uppkommande större inkomst af skjutsningen, finna en någorlunda motsvarande ersättning för hästunderhållet och besväret; men så är i allmänhet icke förhållandet, utan skjutsningsbesväret anses på de flesta ställen betungande i samma mån, som det oftare påkommer, och gästgifvaregårdar finnas, der reservskjuts-skyldige hemmansinnehafvare gern lösa sig från detta åliggande, genom att till andra personer, som i stället åtaga sig skjutsningen, utbetala ända till 16 R:dr 32 sk. R:gs för hvarje häst. Allmogens hästar äro i allmänhet små, och just i de trakter, der vägarne äro mest backiga, händer oftast, att skjutshästarne äro magra och klena, till följd af brist på tillräckligt foder.

I April månad 1841 lät jag i Länet utfärda nya gästgifveri-dagböcker, vid hvilka fogades ett tryckt sammandrag af de stadganden, som Allmänna Lagen och derefter utkomne Kongl. Författningar innehålla angående gästgifveri- och skjuts-väsendet, tillika med de serskilda föreskrifter, som jag funnit nödigt att meddela i afseende på ordningen å gästgifverierna.

Hvad emedlertid i hög grad försvårat mitt bemödande att förbättra gästgifverierne i Länet, är det egna förhållande, att de fleste af gästgifvaregårdarne äro genom hemmansklyfning fördelade mellan flera åboar, hvilka, efter öfverenskommen ordning, hvar efter annan bestrida gästgifveri-håll-

ningen. På Länets 96 gästgifvaregårdar, till hvilka äro anslagne 70½ Heman, finnas 312 serskilde åboer. Endast på 28 stationer är gästgifveriet odeladt bibehållet i en persons hand. På alla de andra finnas två eller flera gästgifvare, hvilkas antal på några ställen uppgår ända till 8 à 9. Härigenom uppkomma flera olägenheter. — Den rättighet till bränvinsminuteri, som enligt Författningarne tillkommer gästgifverierne får väl lagligen icke utöfvas af flera än den åbo, som för tillfället innehar gästgifverirörelsen; men kontrollen härå är ytterst svår, om icke omöjlig i en landsort, der, på en omkrets af flera mil, den närmaste egenteliga polistillsynen bestrides af en enda Länsman. Det torde därför kunna antagas, att i stället för 96 i Länet tillåtna gästgifverikrogar, finnas der nu i det närmaste 312 sådane, hvilka samtidigt äro i verksamhet, samt hvar och en i sin mån bidraga till bränvinsupandets förökande och dryckenskapslastens utspridande. De inkomster som gästgifvaregårdarne hämta af de resande blifva, i stället för att på hvarje gästgifvaregård tillfalla en gästgifvare, som i sådant fall kunde erhålla tillgångar att förse sig med de förnödenheter, hvaraf de resande, såsom sådane, äro i behof, på de flesta ställen fördelade emellan flere gästgifvaregårdens åboer, af hvilka ingendera dermed blir belåten i den mån, att han, med hopp om en skälig vinst, kan nöjaktigt fullgöra de honom såsom gästgifvare åliggande skyldigheter. — Genom gästgifverihållningens ofta, merendels i hvarje vecka, inträffande förflyttning från den ena gästgifvaregårds-åboen till den andra, lider den ordning, som bör finnas på sådane ställen, och tillsynen deröfver försvåras i märklig mån. De resandes missbelåtenhet är allmän; klagomål anföras ganska ofta, och ehuru i de fall, der de finnas grundade, hvilket merendels är händelsen, böter ådömas den försumlige eller tredskande, gagnar sådant föga eller intet, så länge ofvannämnde förhållanden få fortfara, hvilka förhållanden årligen tillvexa i samma mån som hemmansklyfningen fortgår, så att den händelsen icke är omöjlig; att inom kortare eller längre tid, på en eller flere gästgifvaregårdar, komma i stället för en att finnas 10 till 20 gästgifvare o. s. v., hvar till kommer möjligheten att genom de utflyttningar, som till följd af laga skiften äga rum, flere eller färre hemmansdelar blifva så långt från allmänna landsvägen belägna, att då gästgifverihållningen i deras ordning dem tillfaller, den resande, för att komma till gästgifvaregården måste göra en större eller mindre omväg, stundom till ¼ mil och deröfver. Dessa olägenheter föranledde mig, att år 1841, låta till HäradsRätterne sammankalla innehafvarne af sådane gästgifvaregårdar, som voro delade emellan flere åboer,

i ändamål att de måtte höras, huruvida de ville ingå på en sådan förändring, hvarigenom gästgifverirörelsen på ett eller annat sätt komme att hädanefter bestridas på hvarje ställe af endast en åbo; men sedan Häradsrätternes undersökningsprotokoll inkommit, och jag af dem funnit, att vederbörande gästgifveriägare i allmänhet motsatt sig det väckta förslaget, har jag, uti underdånigt memorial den 25 November sistnämnde år, vågat underställa detta ärende Eders Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning.

Sedan jag anbefallt vederbörande Länsmän, att årligen till mig insända de protokoller, som föras vid vägsynerne, har jag af samma protokoller inhemtat, att de allmänna vägarne på flere ställen, utom andra bristfälligheter, icke innehålla den genom Allmänna Lagen föreskrifna bredd; men som sådant äger rum, merendels i sådana trakter, der marken är mycket stebunden och der kostnaden för vägens utvidgande följaktligen är betydlig, och härtill kommer, att fråga blifvit väckt om åtskilliga nya vägars anläggande, så att svårare backar må kunna undvikas och hvarigenom flera af de gamla vägarne åtminstone till någon del torde blifva öfverflödiga och kunna igenläggas, har jag ansett mig för det närvarande icke böra vidtaga någon allvarsammare åtgärd, för att afhjelpa den anmärkta olägenheten.

Fånganstalter. Länet har 1:0 ett länsfängelse, 2:0 mindre kronohäkten, som begagnas endast till nattherberge åt fångar under transporter, och 3:0 10 häradshäkten.

Länsfängelset är, såsom förut blifvit i underdånighet omnämndt, inrymdt i det gamla slottet här vid staden. Der finnas 16 större och mindre arrestrum, 2 rum för blysättningsfångar, 2 rum och kök för mathållningen samt 4 rum och kök för fängbevakningen, som består af en Vaktmästare och 4 Fångknektar. Vaktmästaren har i årlig lön 172 R:dr och Fångknektarne tillsammans 450 R:dr 32 sk., allt B:ko. Sedan fångarnes antal blifvit i sednare tider betydligt ökad samt Vaktmästaren fått sig ålagdt att föra fångförteckningar och journaler, hvilket han svårligen kan ensam medhinna, utan att eftersätta sina öfrige måktpåliggande göromål, så har jag under den 20 Mars 1843 hos Eders Kongl. Maj:ts Styrelse öfver fångelser och allmänna arbetsinrättningar i Riket tillstyrkt hans ansökning om en sådan löneförhöjning, som kunde sätta honom i tillfälle, att aflöna en skrifvare till sitt biträde, — Utrymmet i arresterna är beräknadt för 128 fångar; men det händer icke sällan, att detta antal överskjutes, då understundom 20 arrestanter och deröfver måste inrymmas i det största fångrummet. År 1839 inlemnade Länsstyrelsen till Eders Kongl. Maj:ts och

Rikets Kammar-Kollegium en fullständig och af planritningar åtföljd beskrifning öfver Länshäktet, jemte förslag till inrättande af 16 nya, mindre fängelserum eller så kallade celler. — Utgifterne för fångarnes underhåll i Länshäktet samt för deras forsling till och ifrån Länshäktet, hafva under nedannämnde år uppgått till följande belopp, nemligen:

	Underhålls- kostnad.			Transport- kostnad.		
	Rdr.	sk.	rst.	Rdr.	sk.	rst.
År 1837	3,161	11	8	6,155	21	4
„ 1838	3,997	23	8	6,735	6	3
„ 1839	3,995	47	2	6,853	20	8
„ 1840	3,935	9	5	6,422	9	8
„ 1841	4,311	32	6	7,269	39	9

Staten lönar i detta Län 4 Fånggevaldiger, hvardera med 25 tunnor spannemål. 2 af dem äro stationerade i Calmar, en i Wimmerby och en vid Ishult emellan Calmar och Westervik.

Det betydliga belopp, hvartill fångforslingskostnaderne årligen uppgå, skulle till icke ringa del kunna minskas, om norra delen af Länet hade ett särskildt häkte, hvarest fångarne ifrån den orten kunde under ransaknings-tiden förvaras och jemväl undergå de fängelsestraff, som dem ådömas. Jag har i detta afseende under den 26 Maj 1843 hos Eders Kongl. Maj:t i underdånighet gjort en framställning, åsyftande, att ett sådant ransaknings- och straffängelset af erforderlig storlek måtte för de 2:ne norra fögderierne, jemte städerna Westervik och Wimmerby anläggas i sistnämnde stad, och jag har dervid i underdånighet sökt, på grund af uppgjorde, i möjligaste måtto noggranna beräkningar ådagalägga: att transportkostnaderne för fångar från nämnde del af Länet, som under 5 års tid utgjort tillsammans 6,278 R:dr 22 sk. 6 rst B:ko, skulle, om ett dylikt fångelse hade funnits i Wimmerby, icke hafva under samma tid uppgått till mera än 2,152 R:dr 34 sk. 9 rst. B:ko, d. v. s., att en besparing skulle uppstått af icke mindre än 4,125 R:dr 35 sk. 9 rst. för 5, eller 825 R:dr 7 sk. 14 rst. B:ko för hvarje år; varandes tillika i underdånighet uppgifvit, att, till den årliga utgift, som erfordras till aflöning åt fångbevakningen i Wimmerby, der för trans-

portfångarnes bevakning redan finnes anställd en Vaktmästare med 100 R:dr lön, skulle medel kunna beredas genom indragning af den, till följd af föreslagne nya fängelseregleringen, öfverflödige fänggevaldigertjensten i Ishult.

Häradsfångelserne äro i allmänhet små och illa inredde, med beräkning att hysa och förvara fångar endast under en eller ett par dagar, som åtgå för ransakning hvarje gång. Det vore i flere afseenden önskligt, att dessa häkten blefvo så inrättade, att fångarne kunde der, med tillräcklig säkerhet och afskiljde från hvarandra, qvarhållas, intill dess ransakning med dem afslutats; och för sådant ändamål hafva äfven Södra Möre häradsboer, med en kostnad af 3,048 R:dr B:ko, uppbyggt ett nytt häkte vid Wassmolösa Tingsställe, hvilket häkte är ganska väl inrättadt och försedt med erforderligt antal celler. Till denna fängelsebyggnad hafva de i underdånighet begärt och jemväl erhållit understöd af statsmedlen, till belopp af 1,500 R:dr B:ko.

Stapelstaden Calmar.

Denna stad, som är Länets residensort och säte för Biskopen i Calmar Stift, bar sitt läge under 56° 40' nordlig bredd, på en holme vid sydöstra kusten af Norra Möre Härad, midt emot den folkrikaste delen af Öland. Fordom har staden varit belägen på fasta landet, invid den omnämnda holmen; och ännu finnes der, i grannskapet af Calmar slott, en stor mängd, genom gator åtskiljda hus och trädgårdar, under namn af gamla staden; men i medlet af 17:de seklet flyttades staden till den så kallade Qvarnholmen, der den nu är belägen, omgifven af vallar och fästningsverk, hvilka, ehuru staden redan i början af innevarande århundrade upphörde att äga garnison eller anses såsom någon för rikets försvar erforderlig fästning, likväl ännu äro i allmänhet temligen väl bibehållne; och har Kongl. Maj:t under den 15 Februari 1841 i Nåder befallt, att stadens och slottets vallar, bastioner och andra försvarsverk, böra, genom lokalauktoriteternes försorg, skyddas från all yttre och annan åverkan, än den, som tiden å dem kan utöfva. På flerahanda ställen hafva dock vallarne begynnadt att delvis nedrasa eller sönderfalla, och det är att förutse, att dessa dyrbara fästningsverk, i saknad af all åtgärd till deras underhållande, icke kunna länge motstå tidens frätande tand. Slottet begagnas, utom till Länsfängelse, hvarom förut är i underdånighet nämnt, äfven dels till krono-spannemålmagasin för Länets begge södra fögderier på fasta landet jemte Ölands Södra Mot, dels

dels till upplag för åtskillige sedan garnisonstiden qvarbefintlige ammunitions- och trossvagnar m. m., och dels till depôt för bevarings-, remtygs- och sjukvårdspersedlar åt bevaringsmanskapet från södra delen af Lännet, hvilket manskap nu mera, enligt Kongl. Brevet den 14 November 1842, har sina vapenöfningar å Kulltorps slätt, belägen 2 mil från staden, hvarförutan åtskillige till slottet hörande vindar, magasin och källare, äro för Kongl. Krigs-Collegii räkning bortarrenderade till enskilde personer.

Utom den så kallade gamla staden i sydvestlig riktning från den nya, finnes här äfven en annan förstad benämnd Malmen, norr om inkörseln till staden.

Till Staden höra 1,285 tunneland jord af åker, äng och betesmark, hvaraf största delen fordom utgjort en by under namn af Haghygärde, som Konung Gustaf II Adolph och Drottning Christina donerat till staden. En del af dessa ägor är såsom embets- och löningsjord anslagen till Magistratens medlemmar och till Biskopen i egenskap af stadens Kyrkoherde. Det öfriga tillhör dels staden gemensamt och utarrenderas för Stads-kassans räkning och dels enskilde personer, hvilka dertill förvärfvat sig ägande-rätt, hvarjemte åtskilliga jordlägenheter, som hört till slottet och för detta fästningen, under namn af fortifikations-jord, äro utarrenderade för Kongl. Maj:ts och Kronans räkning. All stadsjorden blef år 1836 skattlagd till tio hela mantal.

Staden äger en god och rymlig hamn, till hvars förbättrande åtskillige kajbyggnader och andra anläggningar blifvit i sednare tider bekostade, dels af den nu mera upphörda handelskassan och dels af stadskassan.

Inom stadens vallar finnas 400 tomter, hvaraf de fleste äro bebyggda med tvåvåningars trädhus under tegeltak. Af de enskilda husen äro endast några få byggda af sten. Staden är reguliert indelad och gatorna skära hvarandra vinkelrätt. I förstäderna finnas 183 tomter, af hvilka dock många begagnas såsom trädgårdar.

Stadens folkmängd, som år 1837 uppgick till 5,631 personer, utgjorde vid år 1841 års skattskrifning 6,024, deraf 2,653 man- och 3,371 qvinkön. Af denna befolkning erlade 3,515 personer mantal, hvaremot de öfrige voro, såsom öfver- eller underårige derifrån befriade. Innevånarnes antal har således under tiden vunnit en tillökning af 366 människor. Dock har under detta qvinqvinnium, såsom vanligen tilförene, de dödas antal öfverstigit de föddas, hvarföre folkmängdens tillväxt uppkommit genom inflyttningar från landet.

Handeln in- och utrikes är stadens hufvudnäring. Den idkas dels med export af ortens skogs- eller bergsprodukter samt dels med minut-försäljning af in- och utländska varor. Skogsprodukterna hitföras icke allenast från största delen af detta Län, så väl sjö- som land-vägen, utan ock från flera socknar af Kronobergs Län. Exporten deraf verkställes, nästan uteslutande med stadens egna fartyg, till Danska Staterne, Meklenburg och Pommern. Några expeditioner göras äfven årligen till Portugal och Medelhafvet, då fartygen, i händelse fördelaktig frakt icke kan erhållas, taga salt i återlast. Understundom skickas spannemål till Norrige och utbytes emot sill och andra fiskvaror. För några år sedan exporterades härifrån årligen flera skeppsläster oarbetade kreatursben till England; men denna export har nu mera betydligt aftagit, dels emedan tillgången på varan minskats och dels derföre att utförelstullen derå blifvit ökad, under det priset å afsättningsorten fallit.

De handlandes antal, som år 1837 utgjorde 53, uppgår nu till 72. Utom 24 smärre fartyg, som hufvudsakligen begagnas till skogseffekters hithämtande från skärgården, äger staden 67 större fartyg, om tillsammans 3,304 lästers drägtighet. De större fartygens antal utgjorde, enligt sista Femårsberättelsen, 71, med en sammanräknad drägtighet af 2,650 läster. Dessa fartygs antal har således minskats med 4 st., hvaremot drägtigheten ökats med 650 läster. Stadens handelsflotta har det oaktadt, under de 2 sednare åren, genom skjöskador förlorat 19 till utrikes segelfart begagnade fartyg.

Under de nu ifrågavarande fem åren har förhållandet med de härifrån till utrikes orter exporterade och derifrån hit importerade varors tullvärde, desamme influtne samt för tull-intrader, varit som följer:

Exporten.

År	Tullvärde.			Tullinkomst.		
	R:dr	B:ko.		R:dr	B:ko.	
År 1837	321,611	5	—	12,246	15	—
— 1838	351,938	16	—	13,017	6	—
— 1839	364,433	16	—	13,562	8	—
— 1840	364,483	16	—	13,256	7	—
— 1841	426,555	26	—	13,913	11	—

Importen.

	Tullvärde.			Tullinkomst.		
	R:dr	B:ko.		R:dr	B:ko.	
År 1837	304,111	5	—	70,748	18	—
— 1838	340,855	26	—	72,795	27	—
— 1839	269,138	42	—	62,066	7	—
— 1840	375,950	—	—	72,662	12	—
— 1841	418,050	—	—	79,980	12	—

Dessa siffer-resultater synas häntyda på ett starkt tilltagande i stadens handel. Onekligt är äfven att handelsrörelsen härstädes betydligt tilltagit, så vidt man afser mängden och värdet af de varor, som utgöra dess föremål; men då denna rörelse blifvit i sednare tider fördelad emellan allt flere och flere medtäflare, hvilka bjudit öfver hvarannan vid varornas inköp, och deremot sållt under hvarannan till utlännigen; så torde med tämmelig viss- het kunna antagas, att de handlandes sammanräknade netto behållning för året, under nu varande förhållanden, snarare under- än öfverstiger be- hållna vinsten under fordna tider, då staden ägde ett färre antal köp- män, som bergade sig väl, och icke sällan samlade förmögenhet. Vare sig af nu angifne orsak eller i följd deraf, att handelsconjunkturen i allmänhet varit mindre god, och penningebristen i orten kännbar, har under sednare åren inträffat, att många af stadens handlande sett sig nödsakade, att afstå deras egendom till Borgenärers förnöjande, hvarigenom stadens kredit i ut- landet blifvit störd. Bland olägenheter, som betagit stadens handlande en del af den vinst, de eljest kunnat påräkna af deras betydliga exporthandel, räkna de äfven, måhända icke utan skäl, det intrång som de i denna närings- gren lida derigenom, att åtskilliga å landet och i köpingarne bosatte perso- ner företagit sig att, med anledning af 1832 års Kongl. Förordning angående den så kallade landtmanna-seglationen, uppköpa, samt till utländska orter afskeppa och försälja hvarjehanda skogsprodukter. De handlande hafva hos Eders Kongl. Majt i underdånighet begärt att åtgärder måtte i nåder vidtagas till inskränkande och korrigerande af ett sådant intrång i de skattdragande Stapelstads-Borgrarnes privilegierade export-rätt, öfver hvilken

underdåniga begäran jag i underdånighet afgifvit utlåtande under den 28 Februarii 1842.

Den betydliga tillökningen, som under sednare åren ägt rum i tullvärdet af och tullinkomsterne för hit importerade varor, lärer förnämligast härleda sig derifrån, att åtskilliga varureqvirenter i andra städer och synnerligast i Stockholm, hvarest tolagsafgifterne äro dryga, funnit uträkning vid att låta införtulla deras varor här i staden, der tolagen utgör blott en half procent af tullvärdet.

Stadens öfriga Borgerskap utgöres af 109 Coopværdie-Skeppare, 2 Bläckslagare, 5 Bokbindare, 3 Carduansmakare, 6 Garfvare, 3 Glasmästare, 6 Guldsmeder, 2 Gördelmakare, 3 Handskmakare, 7 Hattmakare, 3 Kakelugnsmakare, 1 Kammakare, 4 Kopparslagare, 3 Murmästare, 3 Målare, 2 Repslagare, 4 Sadelmakare, 18 Skomakare, 8 Skräddare, 5 Smeder, 5 Snickare, 3 Svarfvare, en Tenngjutare, 2 Tunnbindare, 1 Vagnmakare, 2 Färgare, 4 Urmakare, 2 Spegelfabrikörer, 1 Lackerare, 3 Sockerbagare och 2 Segelsömmare, hvarjeinte finnas 2:ne Boktryckerier.

Af Fabriks-inrättningar finnes 2:ne för snus och tobak, en för socker och en för tapeter. Vid förstnämnde 2:ne Fabriker tillverkades sistlidet år kardus-tobak, snus och cigarrer till värde af 60,038 R:dr och vinsten derpå anses vara af betydnenhet. Vid Tapet-fabriken förfärdigades samma år nära 2,000 st. tapeter, hvilkas värde skäligen kan antagas till omkring 1,400 R:dr. Afsättningen vid Sockerbruket har de sednare åren varit i aftagande. År 1835 tillverkades der 41,242 skålpund socker och sistlidet år blott 21,165 skålpund. Orsaken härtill ligger troligen uti en de sednare åren ökad tillförsel af socker från Götheborg och andra inrikes orter.

Här finnes ett Skeppsvarf, stäldt på aktier. Det är hufvudsakligen ämnadt till reparerande och förbyggande af Stadens egna fartyg; men understundom byggas der äfven nya fartyg. Arbetet å detta varf har under de sednare åren varit mindre lifligt än tillföre.

För ungdomens undervisning finnas här följande anstalter: 1:o Ett Gymnasium, med 6 Lectorer, en Adjunct en Lärare i Naturalhistorien, en i Gymnastik, en i Teckning och en i Musik och Sång. Lärjungarnes antal har under de ifrågavarande tre åren utgjort i medeltal 28 och undervisningen sker på 3 afdelningar. 2:o En Högre Lärdoms-skola, med Rector, Con-Rector och 3 Colleger. Skolan som 1837 begagnades af endast 81, räknade 1842, 107 elever. 3:o En Apologist-skola med 2:ne Lärure; antalet af Lärjungar utgjorde år 1837 33, och 1842 54. 4:o En Folk-skola med 2 Lärare.

5:o Ett Seminarium för Folk-skole-lärares bildande, med en föreståndare.
 6:o En Navigations-skola med en Öfver- och en Under-lärare, och 7:o En Flickskola med en Lärarinna.

År 1831 inrättades här en Spar-Bank, hvilken hufvudsakligen visar sig välgörande för de fattigare och arbetande samhällsklasserna. Denna Banks fond, som år 1837 utgjorde endast 18,641 R:dr Banko, uppgick vid sista Räkenskapsårets slut till 49,940 R:dr samma mynt fördelade på 991 in-sättare.

Stadens fattigförsörjning blef år 1839 ordnad på ett mera ändamålsenligt sätt, än som tillföre varit följdt. Ett staden tillhörande större stenhus, som sedermera blifvit betydligt tillökadt, inreddes till Fattig-arbets-hus, hvarest sådane medlemmar af detta samhälle, hvilka af en eller annan orsak icke kunna sjelfva försörja sig, till ett antal af omkring 80, njuta husrum, kläder och föda, emot det att de tillhållas, att för inrättningens räkning verkställa de arbeten, som de i mån af deras krafter kunna åstadkomma. 47 fattiga barn äro på fattigvårdens bekostnad utackorderade till fosterföräldrar dels på Landet och dels i Staden. 71 behöfvande personer få dagligen afhemta mat ifrån fattig-inrättningen, dels utan ersättning och dels emot en obetydlig betalning. 133 fattighjon understödjas med visst belopp i penningar hvarje månad. Årliga utgifterna för fattigförsörjningen, oberäknadt räntan och värdet af fattighuset och dess reparationer, uppgå till omkring 6,000 R:dr Biko, hvaraf största delen utgöres af Stadens innevånare efter taxation, som verkställas af en dertill för hvarje år vald Kommitté. Det öfriga inflyter genom procent-afgifter vid fastighets-köp och lösöre-auktioner, sterbhusafgifter, bötesandelar m. m., äfvensom genom ränte-inkomster af fattig-kassans utlånta medel, som utgöra 5,500 R:dr Biko.

Invid Staden finnes ett Lazarett och Curhus för södra delen af Länets fasta landet. Der äro omkring 30 sängar för veneriskt smittade personer, hvilka njuta vård och skötsel vid inrättningen utan betalning, dock endast beräknad såsom ersättning för muten. En serskild Läkare är der anställd. Af Stadskassan lönas en Stads-läkare, en Badare-mästare och 2 Barnmorskor. Provincial-läkaren i Länets södra distrikt har sin station i Staden och biträder dess innevånare med läkarevård.

Under den tidrymd, som denna berättelse omfattar, hafva härstädes blifvit inrättade följande anstalter till enkors och faderlösa barns understöd-jande, nemligen: 1:o en Enke- och Pupill-kassa för handlande Borgerskapet, Magistratens medlemmar med flere personer. Såsom grundfond anslogs dertill

den af Handels-gillet samlade, så kallade handels-kassan, hvarjemte hvar och en delägare förskrifvit till inrättningen en räntebärande och vid inträffande dödsfall till betalning förfallen summa af 200 à 250 R:dr B:ko. Delägarnes antal utgör nu 80 och Cassan äger ett kapital af 31,208 R:dr 15 sk. 8 r:st. B:ko. För närvarande erhåller aflidne delägares Enka och barn en årlig pension af 133 R:dr 16 sk. B:ko, men all anledning är, att pensionsbeloppet snart kan ökas.

2:o En dylik Pensions-kassa för Skeppare-societetens medlemmar. Dess kapital uppgår till 14,066 R:dr B:ko. Delägarnes antal är 75 och pensionsbeloppet är för närvarande 66 $\frac{2}{3}$ R:dr B:ko årligen.

3:o En Enke- och Pupill-kassa för Handtverks-klassen, ägande ett kapital af 5,097 R:dr B:ko och 33 delägare. Årliga pensions-beloppet är 50 R:dr B:ko.

4:o En Begravnings-kassa för Handtverks-klassen. Cassans delägare äro 172 och den äger ett kapital af 795 R:dr B:ko, tillkommit hufvudsakligast genom inträdes-afgifterne. Vid en delägares död betala de öfriga hvardera 12 sk. B:ko och kassan utgifver till sterbhuset en begravningshjelp af 40 R:dr Banko; och 5:o En Enke- och Pupill-kassa för Stadens arbetsfolk. För denna kassa, likasom för den här ofvan i tredje punkten omnämnda, har grundfonden bildats, dels genom frivilliga gåfvor af Stadens bättre lottrade innevånare och dels genom inkomsten af anställda Sällskaps-spektakel m. m., och kassan har för närvarande ett kapital af 409 R:dr 21 sk. 4 r:st. Banko. Hvarje delägare erlägger årligen 4 R:dr, hvaremot, efter hans död, enkan och barnen undfå en årlig pension af 20 R:dr nämnde mynt. Delägarnes antal är ännu endast 24.

Stadens eldsläcknings-anstalter utgöras af:

1:o 4 större Slangsprutor, af hvilka hvar och en har sitt särskilda sprutlag, bestående af nödigt befäl och omkring 60 arbetare för hvardera sprutan jemte vattenkörare, hvartill äro anslagne alla som hafva hästar.

2:o En år 1839 inrättad frivillig Brandcorps, som har 2 lättare slangsprutor och en mängd annan redskap, dels för eldsläckning samt dels för människors och lösegendoms räddning och bergning ur antända hus. Corpsen, som är indelad i 4 divisioner, har omkring 150 medlemmar.

Under de nu ifrågakommande åren, har Staden lyckligtvis varit skonad från skada af våld. Endast ett par gånger har eldsvåda utbrutit, men hvarje gång blifvit dämpad utan någon betydligare förlust.

De fleste af Stadens hus och byggnader, äro i Städernes Allmänna Brand-

stodsBolag försäkrade till ett sammanräknadt penningebelopp af 772,100 R:dr Banko. I Städernes nya Bolag till försäkring af lösegendom har denna Stads innevånare försäkradt egendom till ett värde af 782,080 R:dr samma mynt.

Utgifterne för Stadens administration, allmänna byggnader, vägunderhållning m. m., uppgå vanligen till omkring 9000 R:dr Banko, samt fyllas genom inkomsten af tolagsmedel, hamn-, bro- och väg-afgifter, arrende-medel af Stadens jord och lägenheter, krogarrenden samt taxering under namn af skott och förskott på fastigheter och borgerlig rörelse.

2:o *Stapelstaden Westervik*, belägen under 57° 46° nordlig bredd i Tjusts Härads skärgård vid inloppet till den så kallade Gamleby viken. Denna Stad anlades år 1433, hvarförinnan Staden hade sin plats 2 mil längre upp i nämnde vik, som just fått sitt namn deraf att den gamla Staden der varit belägen.

Stadens folkmängd, som enligt sista Femårs-berättelsen utgjorde 3,229 personer, deraf 1,874 voro mantalsskrifne, uppgick år 1841 till 3,452, hvaribland 1,947 mantalsskrifna personer. Af denna befolkning voro 1,553 man- och 1,899 qvinkön. Innevånarnes antal har sålunda vunnit en tillökning af 223 menniskor, dertill inflyttningar från landet hufvudsakligen bidragit.

Gårdstomterne i Staden, till ett antal af 500, de fleste trånga och af inskränkt utrymme, äro vid torgen och de större gatorne bebyggde med ansevärdare en del under sednare åren uppförde hus, bland hvilka ett Stads-hus af tegel ännu icke är fullt färdigt, men för öfrigt äro åbyggnaderne små och obetydliga.

Arealen af Stadens område utgör 4,299 tunnland, deraf 486 tunnland åker, 843 tunnland äng, samt 2,970 tunnland skogs- och betesmark. Enligt år 1824 förrättad och af Kongl. KammarCollegium fastställd skattläggning, är all Stadens jord beräknad till $9\frac{3}{8}$ hela hemman, deruti inbegripes den under Staden lydande till $\frac{1}{4}$ dels hemman upptagne köpingen Gamlebyn. Såväl åker- som ängsjorden består för det mesta af ör och sand, samt är i allmänhet mager, hvarföre, oaktadt flerstädes infördt cirkulationsbruk och en omsorgsfullare skötsel under sednare åren, afkastningen och de framfödde kreaturens antal icke kunna bringas utöfver hvad tabellen härom innehåller. Skogs- och betesmarken är till större delen bergig och stenbunden.

Hufvudnäringen är handeln, och Stadens större eller mindre välstånd beror således i egentlig mätto på det förhållande, hvaruti dess utrikes han-

delsrörelse under omvexlande konjunkturer sig befinner. Denna drifves med 24 större och mindre fartyg af tillhopa 2,125 lästers drägtighet, med hvilka exporteras ortens produkter af jern, bräder, plankor, bjelkar, spiror, stäver, heck och tjära, m. m. — Dessutom finnas 9 jakter af tillsammans 124 läster, hvilka endast till inrikes sjöfart begagnas. Å de tvenne vid Staden inrättade skeppsvarf byggas gemenligen hvarje år tvenne fartyg af större eller mindre lästetal.

Importen har hufvudsakligast bestått i salt, som haft afsättning dels till Norrige och inrikes Städer, dels till angränsande skärgård och dels till allmogen i detta och Östergöthlands Län, samt dernäst i manufaktur-varor, hvilka sednare dock till större delen emottagits i spedition för andra, inuti landet belägne Städers handlande. Tullinkomsterne uppgingo af *Exporterade varor*:

År 1837 till	2,900 R:dr 30 sk.
„ 1838	3,385 „ 15 „
„ 1839	3,765 „ 17 „
„ 1840	3,257 „ 22 „
„ 1841	3,231 „ 36 „

samt af *Importerade varor*:

År 1837 till	43,857 R:dr 29 sk.
„ 1838	44,370 „ 47 „
„ 1839	29,474 „ 9 „
„ 1840	34,095 „ 9 „
„ 1841	47,623 „ 13 „

allt Banko.

Stadens handlande, 28 till antalet, deribland 4 äro bosatte i de under Staden lydande Köpingarne, drifva in- och utrikes handel, samt äro de fleste skeppsredare. Öfrige Borgerskapet utgöres af 35 Coopværdieskeppare, samt 55 under Hall-Rätt eller skrå hörande, en del i de under Staden lydande Köpingar bosatte, mästare i hvarjehanda handteringar och handtverk.

Utom tvenne Fabriker, den ena för lädergarfveri och den andra för tillverkning af bleckarbeten, finnas här icke för närvarande några manufakturer eller fabriksinrättningar.

Uti härvarande Elementar-Skola meddelas undervisning i 3:ne klasser af Rektor och 2:ne Colleger, af hvilka en bland de sistnämnde erhålla i lön af

af Staden 20 tunnor spannemål, hälften råg och hälften korn årligen. Lärjungarnes antal i alla tre klasserne utgjorde sistlidet år 51.

Sjukvården i Staden besörjes af en Stadsläkare och en Stads-chirurg.

Fattigvården är öfverlemnad åt en Direction, som förvaltar och utdelar medeln samt vakar öfver ordningen. Under samma Directions inseeende står äfven en här befintlig arbets- och skol-inrättning för 25 fattiga barn af begge könen, till hvilken inrättning, der barnen njuta undervisning af en läromästare och en föreständerska, få lära läsa, skrifva och räkna och flickorna derjemte att sy och spinna, hvarförutan hvarje barn undfår årligen en klädning, en skjorta eller ett lintyg och ett par skor, och i hvarje vecka 12 sk. Banko, — fond blifvit samlad genom frivilliga sammanskott, testamenten och gåfvor, deribland Högstsälige Hans Maj: Konung Carl XIV Johan täckts Nädigst förära 800 R:dr Banko.

Åt de fattige utdelas penningar månadtligen, samt understundom, vid inträffande svårare omständigheter, jemväl mat och andra förnödenheter. Medellösa barn underhållas på fattigkassans bekostnad, genom utackorderande till fosterföräldrar. Äldre orkeslöse fattighjon äro inhyste å Stadens fattighus. Antalet af fattige, som njuta understöd är 143, deraf för närvarande 16 äro intagne i fattighuset, hvilket Staden underhåller. Utgifterne för fattigförsörjningen jemte den här ofvannämnda arbets- och skol-inrättningen, uppgående årligen i medeltal till omkring 1,236 R:dr Banko, bestridas af medel, som inflyta dels i räntor å förberörde donationer, genom afgifter vid egendoms-försäljningar och sjöfolks förhyrande, från aflidna personers sterbhus och genom utarrenderande af Stadens krogar, dels också för hvad som härutöfver tarivas, efter taxering å Stadens Borgerskap och öfrige innevägnare, hvilka sjelfva icke behöfva understöd, till en viss del af Församlingen godkänd och fastställd afgift i förhållande efter hvars och ens kända förnögenhet, rörelse och innehafvande fastighet inom Staden eller dess område.

Utom dessa inrättningar finnes här ett Fattighus, stiftadt af framlidna Enkefru Anna Cederslycht, som dertill anslagit en fond af 5,555 R:dr 26 sk. 8 rst. Banko, hvilka uti Rikets Ständers Bank blifvit insatte, emot årlig ränta å 4 procent, under förbehåll, att kapitalet aldrig får lyftas och räntan endast till föreskrifne behof användas. — Af denna ränta borde, enligt gifvarinnans förordnande, 16 fattiga personer från Westervik, samt Westrums, Gladhammars och Hallingebergs Socknar njuta årligt understöd, samt jemväl mat och ved, få fria husrum uti ett dertill på gifvarinnans bekostnad i Staden uppbyggt, rymligt stenhus; men detta har, då räntan icke var tillräcklig till de fattiges underhåll, Kongl. Seraphimer-Ordens-Gillet för flera

är tillbaka ändradt i så måtto, att gratialisterne i stället för nämnde förmåner, undfått i ett för allt årligen 5 R:dr 26 sk. 8 rist. Banko, ända till år 1825, då, i anseende till räntegifvande kapitalets under tiden vunna tillväxt, hvilket kapital för närvarande utgör 19,755 R:dr 8 sk. 3 rist. Banko, uppå Konungens Befallningshafvandes, af Kongl. Seraphimer-Ordens-Gillet understödda underdåniga framställning, Kongl. Majt Nådigt behagat fastställa, att antalet af pensionärer skulle tillökas med 22 fattiga från Westervik och ofvannämnde Socknar, samt att de efter första Stiftelsen pensionerade 16 fattiga skola åtnjuta 33 R:dr 16 sk., och de öfrige 22 hvardera 1 R:dr 32 sk. Banko i understöd årligen, i öfverensstämmelse med hvilket Nådiga Stadgande utdelningen sedermera verkställts; varande åt Magistraten uppdraget, att tillsätta en Sysloman, som årligen redovisar medlens användande och därför i årlig lön åtnjuter 50 R:dr Banko, jemte rättighet att begagna 2:ne rum i ofvannämnde hus. I sednare tider har sjelfva huset upplåtits dels till kurhus för veneriska sjuka så väl för Staden som landet häromkring, dels till att deri inrymma den här förut omförmälda arbets-skolan, tillikamed en Lancaster-skola, hvarest både fattige och förnögnare mäns barn äga tillfälle lära läsa, skriva och räkna, under ledning af en lärare, som åtnjuter lön af fattigvårds- och allmänna stadsmedlen gemensamt.

Uti den år 1835 här inrättade Spar-Bank för Westerviks Stad samt Tjusts Härader, utgjorde vid 1842 års slut Aktie-ägarnes behållning 5,212 R:dr 14 sk. 11 rist., samt de af 866 personer, bland hvilka 325 tillhörde Staden och 541 landsbyggen, verkställde insättningar 87,764 R:dr 36 sk., deraf de i Staden eller på dess område boende personer insatt 31,464 R:dr 9 sk. Banko.

De publike hus och byggnader, hvilka Staden har att underhålla, äro: Rådhuset, Skolhuset, Stadskällaren, Mätarebodarne, Jernvägen, Packhuset och 5 Spruthus, deruti Stadens brandsprutor finnas förvarade, hvartill komma Stadens Skeppsbro och en Vindbrygga äfvensom Ducs d'Albe uti hamnen.

Stadens inkomster utgöras af så kallade skatt, förskatt, ägopenningar, burgäld, stadstolag, våg- och mätare-penningar, bro-, hamn- och ring-penningar, ståndpenningar, tomtören, en procent af fastighetsköp, planpenningar i Gamleby köping, arrenden af stadsjord, stadskällaren och den så kallade stadskrogen i Gamleby köping, samt af staden tillhörige $1\frac{1}{2}$ hemman Bjursvik i Hjortheds Socken. Alla dessa inkomster hafva i medeltal under 6 år från och med 1837 till och med 1842 uppgått till 8,156 R:dr för året; hvaremot Stadens utgifter under samma tid per medium utgjort 7,415 R:dr Banko årligen.

3:o *Upstaden Wimmerby*, belägen utmed Stångån i Sefvedes Härad under 57° 40° nordlig bredd.

Staden ägde år 1841 en befolkning af 674 man- och 856 qvinkön, eller tillsammans 1,530 personer, af hvilka 876 voro mantalsskrifne. Då folkmängden, enligt sista underdåniga Femårs-berättelsen besteg sig till 1,467 menniskor, så befinnes, att innevånarnes antal under tiden ökat sig med 68 personer.

Gårdstomternes antal uppgå till 115. Staden äger betydlig jord, uppskattad till 9½ hemman, och utgörande 3,156 tunnland, deraf 260 tunnland åker, 470 tunnland äng och det öfriga skog och betesmark. Jorden, som årligen mer och mer uppodlas, brukas i allmänhet väl. Också räknas jordbruket såsom det förnämsta näringsmedlet för Stadens befolkning.

För öfrigt grundas Stadens bestånd på handel och handtverks-slöjder. De handlande, hvilkas antal är 16, förse Staden och kringliggande landsbygds innevånare med deras behof af salt, sill och fiskes-varor, specerier, kram- och manufakturvaror, samt uppköpa till afsättning på andra orter lin, vax, talg, smör, med flere af ortens produkter. Antalet af handtverkare uppgår till 58, af hvilka de fleste klaga öfver knapp utkomst.

Genom flera tillstötande, allmänna vägar, är Staden i jemn kommunikation med en vidsträckt och rikt befolkad landsort, på hvars kultur och näringar den alltså torde vara af ett fördelaktigt inslytande.

För barnundervisningen är sörjdt genom en i Staden förlagd Lärdomsskola, der Lärarepersonalen utgöres af en Rektor och 2 Colleger, Lärjungarnes antal i alla tre klasserne utgjorde sistlidet år 38.

Staden har gemensam Kyrka med Wimmerby Landsförsamling och utgör, tillsammans med denna och Pelarne Annexförsamling ett Pastorat, som är regalt och tillhör första klassen inom Linköpings Stift.

Sjukvården besörjes af en Stads-Läkare afvensom af en i Wimmerby stationerad Provincial-Läkare.

Början är gjord till en bättre organisation af Stadens fattigvård, än som tillförene ägt rum. Mat utdelas tre gånger i veckan till 50 de mäst behöfvande af Stadens fattige. Medel till fattigförsörjningen hemtas af fattigkassans och Stadens Spannemåls-magazins ränthe-inkomster, af frivilliga gåfvor och en så kallad beläggning utaf en af innevånarne utgående afgift.

4:o *Sjöstaden Borgholm*, belägen vid vestra kusten af Öland, under 56° 54° nordlig bredd.

Denna Stad erhöi sina privilegier år 1817. Tills vidare lyder den i afseende på jurisdictionen under Ölands Norra Mots Tings-Rätt och tillhör, hvad själavården angår, Köpings Socken. Staden har en Ordningsman och

en Fiskal. Stadens folkmängd, som enligt sista Femårs-berättelsen utgjorde 417, uppgick år 1841 till 482, deraf 238 man- och 244 qvinkön. De skattskrifnes antal utgjorde 321. Den under ifrågavarande qvinquennium i Staden vunna folkökning tillskrifves förnämligast inflyttningar.

Staden har 12 handlande, 39 handtverksmästare och 17 idkare af sådane yrken, hvilka ej kunna hänföras till handel och handverk.

Handeln idkas hufvudsakligen med spannemål, som uppköpes från kringliggande trakter af ön och derefter afsättes till Stockholm, Carlskrona och andra inrikes orter. Årligen afskeppas från Borgholm omkring 15,000 tunnor hvete, råg, korn och hafre. Af öfriga varor, som skeppas från Borgholm, förekomma i synnerhet så kallad Ölandssten och oarbetade kreatursben. Från andra inrikes orter importeras sill, salt, specier, brännvin med flere varor för Stadens och landsortens behof. Värdet af importen skattas vanligen till något öfver 100,000 R:dr Banko, och motsvaras i allmänhet af exportvärdet.

Stadens handelsrörelse eller snarare den vinst, som deraf inflyter, anses vara i aftagande och de handlande synas äfven här hafva lidit af den dagliga försämring af handelskonjunkturen, hvaröfver under de sednare åren på så många ställen klagats.

Handtverkarne hafva i allmänhet svårt att berga sig. Då borgarerätt i Borgholm kan vinnas utan hinder af skräförfattningarne, så har det händt, att många handverkare, hvilka saknat både erforderlig skicklighet i yrket och förlag till dess drifvande, der sökt och vunnit burskap; och denna omständighet torde till en del förklara den anmärkta svårigheten för dem, att finna tillräcklig utkomst.

Stadens inkomster äro ännu obetydliga och utgöra vanligen icke mera än 600 R:dr Banko om året. Den staden anslagna jord är af ringa vidd och består till största delen af betesmark. I Borgholm har under sednare åren inrättats en Apologist-Skola, med en af Staten lönad Lärare. Lärjungarnes antal uppgår vanligen till 25 à 30.

Calmar i Lands-Canzliet den 30 Maj 1844.

C. U. NERMAN.

C. A. Palme.

J. O. Siljeström.

